БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряад Үнэн

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 110 (8942)
МАЙН 13
СРЕДА
1959 он

Сэн 20 мүнгэн.

Уран зурааша Н. Головановай зураг.

Газараа үдэр һүнигүй, һайнаар уһалха

...ура бороо бага ородог, ганданги ...гаалитай манай республикын ...байдалда таряалан, сабшалан- газарые утэгжүүлхынгээ хажуу- ...арга бэшэ уһалха хэрэгтэй ...һаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ ту- ...ажахынууд тэнгэри огторгойһоо ...ра хүлеэгээд һуудаггүй, харин ...аал һаа газараа ехээр уһалжа ...хые оролдодог.

...нэ талаар Кударын, Бичурын ...агай колхозууд, тэндэхи совхоз ...һээ жэлдэ ехэ хүдэлмэри хэдэг. ...өө жэлдэшье тэдэнэр нилээд газартаа һайрам тогтооһон, гол ...онуудые хаагаад, һубаг кана- ...уһа гаргажа, мүн үндэр га- ...а насосоор уһа бүлэжэ бай- ...газараа уһалһан байна. Би- ...н аймагай Ждановай нэрэмжэ- Кударын «Дружба» болон бу- колхозууд уһалуурида хүнүү- ...олоор табижа, үдэр һүнигүй га- ...а уһалдаг. уһалуурида хабаа- ...адые һайнаар урмашуулдаг ...ха юм. Тиимэл хадаа эдэ аймагай колхозууд жэл бүри бэрх ...н ургаса хуряадаг шуу.

...инбэ яабашье, республика дотор шухала хүдэлмэри үшөөл хаи- ...агүйгөөр ябуулагдана. Апрель ...н һүүлээр шалгажа үзэ- ..., таряалан, сабшалан, бэл- ...риин газар илангаяа Заиграйн, ...иин, Иволгын аймагуудта муу- ...уһалагдажа байба. Эдэ аймагай зарим колхоздо мүнөө хү- ...газар уһалха хүнүүдынь хү- ...хүрэхөөр томилогдоогүй, уһа- ...риинь газар тусхай звенонууд- ...даалгагдажа үгтөөгүй байха юм. ...р уһалха хүдэлмэридэ табигда- ...зарим хүнүүдынь дүй дүршэл- ...резинэ сабхяар хүсэд хангаг- ...гүй байшоо.

...играйн аймагай Кировэй, Ка- ...най, Ленинэй нэрэмжэтэ, ...гын «Улаан Оронго» колхо- ...та уһалуурида ябаһан хүнүү- ...ажалай нормо болон түлөөһэн ...болотор баталагдаагүй, уһа- ...рида хабаадагшадые урмашуул- ...талаар юуншье хэгдээгүй байба. ...эн дээрэһээ боложо таряалан- сабшалангай газар шанар муу- ...аар уһалагдана. Кировэй нэ- ...жэтэ (Заиграй) колхоздо уһа- ...аа нэрэтэй газарынь ехэнхидээ ...орложо, хуурай зандаа үлэшоо. ...эндэхи XX партсъездын нэрэм- ...колхоз уһа бүлэхэ насостой ...ан аад, тэрэнээ хүдэлгэнэгүй. ...н иимэрхүү байдал Хориин ...агай Карл Марксын нэрэмжэтэ ...оздо, тэндэхи совхоздо үзэгдэ-

...эрэ дурсагдаһан аймагуудай ...озуудта уһалагдаһан газарай ...арые шалганагүй, хэды гекта- ...уһалагдаһые хэмжэнэгүй. Тии- ...дээрэһээ зарим ушарта газа- ...миил ёһын тэдыдэ уһалагдаа ...эй болоод, дээрэһээ оройдоо ...ад сантиметр нороһон байха

Гадна эндэхи зарим колхозуудта малынь сабшалан дээрэһээ гаргагдаагүй. хэтэрхэдээ уһалагдаһан газарые гэшхэжэ байһан баримтанууд бии.

Түүхэтэ долоон жэлэй түрүүшын жэлдэ ороо̀һо таряанай, кукурузын, хартаабхын болон бусад ургамалнуудай, үбһэ ногооной үндэр баян ургаса абажа, ниитын малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ харюусалгатай уялгануудые абаад байхадаа, иимэ хайша хэрэг ябадалтай эбсэхын аргагүй. Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, аймагуудай партийна, советскэ, хүдөө ажахын органуудай, уһанай ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй зорилго юуб гэхэдэ, энээхэн үедэ уһалжа боломоор бүхы газараа, илангаяа кукуруза болон тэжээлэй бусад ургамалнуудай таригдаха газарые хүсэд һайнаар уһалжа абаха хэрэгтэй. Тиимэһээ уһалууриин һубаг канавануудые, хаалтануудые бүхыдэнь заһажа, уһа бүлэхэ насосуудые түхэреэн сүүдхэдэ хүдэлгэхэ шухала болоно.

Уһалууриин түлэг ябажа байһан мүнөө үедэ уһалагша бүхэндэ 10—15 гектар таряалан гү, али 20—30 гектар сабшалан даалгагдажа үгтэхэ ёһотой. Тиихэдээ газар уһалагшадые хэрэгтэй бүхы зэр зэмсэгүүдээр (хүрзэ, уһа залаха хабтагайнуудаар, шэлтэй фонаряар болон бусадаар) хангаха. Мүн тэдэнэртэ механизм хэрэглэхын тула плуг, бульдозер, канава малтадаг машинануудые мэри унаатайгаар, трактортайгаар үгэжэ, бултыень резинэ сабхяар хангаха шухала.

Газар уһалагшадай хүдэлмэриин аша туһые сэгнэжэ, байгша оной март һарада республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор ажалай тусхай нормо болон түлөөһэн дурадхагдаһан байгаа. Энээниие хаа хаанагүй зүбшэн хэлсэжэ, өөһэдынгөө эрхэ байдалда зохилдуулан ажалай шэнэ нормо, түлбэри тогтоогоод, тэрэнээ газар уһалагша бүхэндэ ойлгуулха гээшэ колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хойшолуулашагүй хэрэг мүн.

Уһалууриин шанарые һайжаруулхын тула колхозуудай правлени, совхозуудай дирекци газарай хэрээр уһалагдаһаниие табан хоногто нэгэ удаа шалгажа байха уялгатай. Тиихэ зуураа газар уһалха, тэрэниие хахалха хүдэлмэриин хоорондо ехэ забһар гаргажа, уһалагдаһан сабшалан дээрэ мал адуулжа огто болохогүй.

Газар уһалха хүдэлмэриие үдэр һүнигүй, һайн шанартайгаар ябуулхын, уһа бүлэхэ насосуудые дүүрэн хүсөөрнь хүдэлгэхын тула бүхы мелиораторнууд, агрономууд болон зоотехнигүүд оролдолго гаргажа, тусхай колхоз, бригада бэедээ даажа абаад, бодото туһаламжа тэдэнэртэ үзүүлхэ уялгатай.

Нүхэд газар уһалагшад! Россин гүрэнтэй Бурят оронэйнгоо нэгэдэһээр 300 жэлэй түүхэтэ ойе ажалай эрхим бэлэгээр угтахые оролдогты!

Киевэй олон мянган ажалшадай митинг болоо

...ИЕВ, майн 11. (ТАСС). Респуб- ...да хоёрдохи Ленинэй орден ...улгада зорюулагдаһан ажал- ...ай митинг Н. С. Хрущевой нэ- ...жэтэ республиканска стадион ...мүнөөдэр болобо. Тэрээндэ ...мянган хүн хабаадаһан байна. ...КПСС-эй ЦК-гэй Президиумэй ...үндэ кандидат, Украинын ...эй ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь ...В. Подгорный митинг нээгээ. ...итинг дээрэ үгэ хэлэһэн Украи- ...ажалшадай, колхозно таряа- ...эй болон интеллигенциин тү- ...эгшэд дээдэ хайрын түлөө ...ммунистическэ партида, Со- ...э правительствода баясха- ...үргэһэн байна. Украинын арад ...он жэлэй түсэбые амжалтатай- гаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлжэ, манай орондо коммунизм байгуулгада нэрэтэй түрэтэй нэмэри оруулха байха гэжэ тэдэнэр мэдүүлээ.

КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев митингдэ хабаадагшадта нэрьемэ овацияар угтагдан үгэ хэлэһэн байна.

КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ эльгээхэ амаршалгын бэшэг митингдэ хабаадагшад туйлай ехэ дэбжэлтэтэйгээр баталан абаа.

В. И. Ленинэй „Материализм ба эмпириокритицизм" гэһэн зохёолдо зорюулагдаһан научна конференци болобо

...И. Ленинэй «Материализм ба ...эмпириокритицизм» гэжэ зохёолой ...гардэжэ гараһаар 50 жэлэй ойдо ...зорюулагдаһан научна конференци ...Москво гүрэнэй университедэй ...актова зал соо майн 11-дэ болобо. ...ндэ естественнэ, гуманитар- ...факультедүүдэй түлөөлэгшэд— ...профессорнууд, багшанар, аспи- ...рантнууд болон студентнэр хабаа-

...конференциие МГУ-гэй ректор ...академик И. Г. Петровский нээбэ.

В. И. Ленинэй «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ зохёол — философиин классическа зохёол мүн» гэһэн темээр академик М. Б. Митин элидхэл хээ. СССР-эй Науканuудай академиин гэшүүн-корреспондент Х. С. Коштоянц, элидхэл хэһэн, МГУ-гэй естественнэ факультедүүдэй диалектическэ болон түүхын материализмын кафедрые даагша профессор Х. М. Фаталиев үгэ хэлэһэн байна.

(ТАСС).

Украинын ССР-тэ Ленинэй орден барюулагдаба

КИЕВ, майн 11. (ТАСС). Украинада Ленинэй орден барюулгада зорюулагдаһан Украинын ССР-эй Верховно Соведэй, Украинын КП-гэй Центральна Комитедэй, Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баярай заседани ниитын түлөөлэгшэдэй, промышленностиин новаторнуудай, хүдөө ажахын түрүүшүүлэй хабаадалгатайгаар культурын Октябрьска ордон соо мүнөөдэр болоо. Украинын ССР ороо̀һо таряа, сахарна свёкло, мяха, һү болон хүдөө ажахын бусад продуктнуудые ехээр абаһанай, үнгэрэгшэ жэлдэ 552 миллион пүүд таряа гүрэндэ худалдажа амжалта туйлаһанай түлөө, гүрэндэ сахарна свёкло худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө шагнагдаһан байгаа. КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев, Украинын коммунистическэ партиин болон правительствын хүтэлбэрилэгшэд, Украинын ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүд, республикын солото хүнүүд нэрьемэ альга ташалгаар угтагдан заседаниин президиумдэ ерэжэ һуугаа.

КПСС-эй ЦК-гэй Президиумэй гэшүүндэ кандидат, Украинын КП-гэй ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь Н. В. Подгорный тобшохон үгэ хэлэжэ. баярай заседани нээбэ. Украиные Ленинэй орденоор шагнаһан тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ уншагдаһан байна. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй даалгабаряар нүхэр Н. С. Хрущев Украинын КП-гэй ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь Н. В. Подгорныйда, Украинын ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Д. С. Коротченкодо. Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н.Т. Кальченкодо, колхозно тосхоной солото хүнүүдтэ Ленинэй орден барюулаа.

Удаань Н. В. Подгорный КПСС-эй ЦК-да, Советскэ правительствода, СССР-эй Верховно Соведтэ дээдэ хайрын түлөө баясхалан хүргөөд. Украинын арад советскэ арадай аша туһада шэн зоригто ажалаараа харюусаха байха гэжэ мэдүүлээ. Кировоградска областиин КПСС-эй XX съездын нэрэмжэтэ колхозой тракторна бригадын бригадир, Социалистическэ Ажалай хоёр дахин Герой А. В. Гиталов, Тернопольско областиин Сталинай нэрэмжэтэ колхозой звеньевэй, Социалистическэ Ажалай хоёр дахин Герой Е. А. Долинюк болон бусад мүн лэ үгэ хэлээ.

КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущевой үгэ хэлэхэдэ туйлай ехэ анхаралтайгаар шагнаһан байна.

300-жэлэй ойн баярай хүндэлэлдэ

Закаменай аймаг гүрэндэ мяха худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые хоёр һара урид 133 процент дүүргэбэ

КПСС-эй ЦК-гэй декабриин Пленумэй, партиин XXI съездын шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон Закаменай аймагай ажалшад Эхэ орондоо мяха ехээр тушааха уялгануудые абаад, тэрэнээ нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ байнхай. Энэ аймаг бүхы дээрээ байгша оной түрүүшын хахад жэлдэ 2390 центнер мяха гүрэндэ худалдаха түсэбтэй байһанаа, майн нэгэнэй мэдээгээр 3226 центнер мяха бэлэдхэлэй пунктда тушааһан байна. Тиигэжэ хахад жэлэйнгээ түсэбые хоёр һара урид 133 процент дүүргэбэ. Энэнь нёдондо жэлэй энэ үеынхидэ орбол хоёр дахин шахуу ехэ болоно. Иигэжэ Закаменай аймагай ажалшад (КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Аюров, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Ошоров) Россин гүрэнтэй Бурят оронойнгоо һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэл болоһоной һайндэрые ажалай эрхим бэлэгээр угтажа байна.

Кударын аймагай колхозууд гүрэндэ үндэгэ худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэб 111,5 процент дүүргээ

Гүрэндэ хүдөө ажахын продуктнуудые худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые уридшалан дүүргэхын түлөө тэмсэжэ, Кударын аймагай колхозууд (КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Федоров, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Серебренников) түрүүшын амжалта туйлаба. Аймагай колхозууд гүрэндэ үндэгэ худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые хоёр һара урид 111,5 процент дүүргэбэ. Хэрбээ нёдондо аймагай колхозууд гүрэндэ 106 мянган үндэгэ тушааһан байгаа һаа, мүнөө жэлэй энэ үедэ 232 мянган үндэгэ тушаагаа. Тиигэжэ эндэхи колхозууд май—июнь һарада гүрэндэ үндэгэ худалдаха бүхэли жэлэйнгээ түсэбые үлүүлэн дүүргэжэ, 300 жэлэй түүхэтэ һайндэрые ажалай бэлэгээр угтаха гэжэ оролдожо байнхай.

Нүхэр Переваловай бригада түрүүлбэ

Үшөө хабар эртэ байхада Калининай нэрэмжэтэ колхозой правлени, партийна эхин организаци тарилгада үргэнөөр бэлдэжэ эхилээ һэн.

Дулааржа, газарай һайса гэдэхэтэй хамта хүсэд бэлэн, сагаа хүлеэжэ байһан хүдэр гарта механизаторнууд трактор агтаа хүнхинүүлжэ ороо һэн. Оройдоол долоо, найман хоног үнгэрөөд байхада, 1470 гектарта шэниисэ, хара таряа хэрээһэлүүлэн таригдажа дүүрэбэ.

Шадабаритай эмхидхэлшэ нүхэр Переваловай даадаг комплексно бригадынхид мүрысөөнэй туг алдангүй барижа гараа.

— Түүхэтэ долоон жэлэй түрүүшын хабар ниитынгээ ажахые хүгжөөлсэхэ тэмсэлдэ оролсоод ябахада, ямар һайхан бэ. Энээниие гэшүүн бүхэмнай мэдэржэ, шэнэ хүсэтэйгээр ажаллана. Зургаан үдэр соо түсэбөө дүүргэбэбди,—гэжэ нүхэр Перевалов сэдьхэлээ ханангяар хөөрэнэ. Тэндэхи тракторист Петр Казанцев, бэрхэ сеялкэшэд В. Стрекаловский, И. Свинин гэгшэд даабаряа 170 процент дүүргэжэ, нютагтаа суурхаа.

Колхозой механизаторнууд парайнгаа ехэнхи хубиие хахалаад, наран сэсэг тарижа, кукурузын тарилгада бэлдэжэ байна.

Д. Цыденжапов.

Кяхта.

Овёс тарижа эхилээ

Мухаршэбэрэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз урдынхиһаа һураггүй богэни болзорто 3536 гектар шэниисэ 343 га хара таряа нарин рядтайгаар, хэрээһэлүүлэн тарижа дүүргэбэ. Гурбадахи комплексно бригадынхид илангаяа эмхитэй. бүтээсэтэйгээр хүдэлөө. Эдэнэр т... ...и үдэр соо эртын тарилга дүүргэһэн байна. Хүсэтэ машина. техникын эзэд болоһон колхозой механизаторнууд тарилгын хүдэлмэридэ ажалай жэшээ харуулаа. Трактористнууд Дамба Раднаев Цыренжап Дашиев хоёрой даадаг агрегат халаандаа хоёр, хоёр хахад, зарим үдэртэ —гурбан нормо дүүргэдэг байба.

—Машина, зэмсэгүүдээ ашагтай зүбөөр хэрэглэдэг боложо, ажал хүдэлмэримнай эли бодо бүтээсэтэй болоо,—гээд тракторист Дамба Раднаев зугаална.

Эдэ үдэрнүүдтэ колхозой нэгэдэхи, хоёрдохи бригадын тарилгашад 100-гаад гектарта овёс таряад байна.

Т. Гармаев,
манай корр.

Түсэбөө дүүргэхэ болоо

Һаяшаг томодхогдоһон XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз хамта дээрээ 2176 гектарта эртын ургамалнуудые тариха түсэбтэй байгаа. Мүнөө тэрэнээ 1800 гектарта хүргөөд, тэрэ тоодо мянга хоёр зуугаад гектар шэниисэ, 540 га хара таряа тариба.

Хэды үдэрэй туршада зуугаад га газарта наран сэсэг таряад, ячмень. овёс хаяжа байна.

Тарилгын хүдэлмэриин эхилһэнһээ хойшо шадабари ехэтэй механизаторнууд Геннадий Иванов, Георгий Сивцов (нэгэдэхи бригада), Никита Бутков, Иван Матвеев, Николай Васильев гэгшэд халаанайнгаа даабари шанартайгаар, үлүүлэн дүүргэдэг болоо.

Е. Чимитов.

Заиграйн аймаг.

Слесарь Ф. М. Гребенщиков.
И. Денисовэй фото.

1959 онойнгоо түсэб болзорһоонь урид дүүргэжэ, долоон жэлдэ хараалһан өөһэдынгөө түсэб амжалтатайгаар бэелүүлхын тула энэ жэлдэ шиидхэхы алхам хэхэ гэһэн шухала зорилго Улан-Удын «Механлит» заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд урдаа табинхай.

Энэ зорилгоор жэлэй эхилһэнһээ хойшо завод дээрэ ажал ехэтэй хүдэлмэри онь һожоруулха, шэнэ техникэ, түрүү технологи нэбтэрүүлхэ тушаа ехэхэн хүдэлмэри хэгдэһэн байна. Мүн ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхын түлөө социалистическэ мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрээ. Тиигэжэ тус заводойхид абаһан уялгануу-

Хэлэһэндээ хүсэд хүрэнэ

даа дүүргэжэ, хэлэһэндээ хүрэнэ.

Жэшээлхэдэ, апрель һарада эндэхид һайнаар ажаллажа, түсэбһөө гадуур модо шэрэдэг 2 автомашина, модо таллуулдаг 2 трактор, 5 электромотор болон ой модоной промышленностиин предприятинуудта хэрэгтэй бусад олон машина, техникэ заһабарилһан байна. Нүхэр Шестаков, Филиппов гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг коммунистическэ ажалай бригаданууд илангаяа һайн амжалтануудые туйлана. Нүхэр Шестаковой бригадынхид һара бүриингөө түсэб болзорһоонь холо урид эрхим шанартайгаар дүүргэдэг болонхой. Тиихэдэ нүхэр Филипповэй бригада мүнөө түсэбһөө үлүүлэн 4 мотор заһабарилаад байна.

Эдэ бригадануудһаа заводой бусадшье бригаданууд гээгдэнэгүй. Нүхэр Сельверов, Шеметов, Паньковой хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд коммунистическэ ажалай бригадын хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө эршэмтэйгээр тэмсэжэ, ажал хүдэлмэридөө һайн жэшээ харуулна.

Заводой уралан нарижуулагшад, ухаалан зохёогшод гансахан апрель һарада түрүүшын 3 һарын туршада оруулһан хэмжээнэй үнэтэ дурадхалнуудые оруулба. Энэ талаар заводой кузнецүүд яһала юумэ хээ. Тэдэнэр март һарада 4 дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлжэ, 8500 түхэриг алмаһан байбал, апрель һарада 7000 түхэриг алмаба.

Мүнөө тус завод дээрэ Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһэнһээ хойшо гүйсэһэн 300 жэлэй ойн баярай һайндэрые ажалай эрхим бэлэгүүдээр угтахын түлөө мүрысөөн үдэр ерэхэ бүри үргэдэнэ.

Түүхэтэ 300 жэлэй ойе һайндэрлэхэ тухай КПСС-эй Обкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй тогтоолтой танилсаха зуураа, заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд хахад жэлэйнгээ түсэб июниин 20 болотор дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 11 трактор, 4 автомашина, 14 мотор, 4 кран заһабарилха гэһэн шэнэ уялга абажа, ойн баярай хүндэлэлдэ социалистическэ мүрысөө дэлгэрүүлэе гэһэн уряатайгаар Бурядай Совнархозой металл болбосоруулха, машина бүтээдэг промышленностиин Управлениин предприятинуудай бүхы хүдэлмэришэдтэ хандаһан байна.

Абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө эндэхид түрүүшын үдэрнүүдһээ шангаар тэмсэнэ. Автотракторна цехын слесарь Ф. М. Гребенщиков энэ мүрысөөндэ оролсожо, халаан бүриингөө даабариие эдэ үдэрнүүдтэ 2 дахин үлүүлнэ. Мүн тус цехын хүдэлмэришэд А. В. Гомзяков, моторно цехын слесарь К. Д. Пашинский гэгшэд эрхим амжалтануудые туйлана.

Д. Цыренов.

Ород, бурят арадуудай нэгэдэһээр 300 жэлэй ойдо

Бурят арадай гэрэлтэ һайхан һайндэр

Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһэнһээ хойшо 300 жэлэй ойе энэ жэлэй июльдэ һайндэрлэхэ тухай шиидхэбэри КПСС-эй областной комитет, республикын Верховно Соведэй Президиум болон Министрнүүдэй Совет баталан абаа. «Россин гүрэндэ Бурят ороной һайн дураараа ороһон ушар хадаа бурят арадай түүхэдэ болоһон элитэ ехэ үйлэ хэрэг, тэрэнэй саашанхи хуби заяае уридшалан тодорхойлһон хэрэг мүн. Тэрэ үедэ тохёолдоһон түүхын эрхэ байдалда Россин гүрэнтэй Бурят ороной нэгэдэлгэ болбол тон зүб ябадал байгаа. Тэрэнэй ашаар бурят арад өөһэд хоорондын дайн байлдаа хэхэсэ болиһон, мүн гадаадын добтолгоһоо хамгаалагдаха аргатай, тэрэшэлэн экономико болон соёл культураяа амгалан ёһоор хүгжөөхэ аргатай болоһон байна. Хаанта засагай зүгһөө дарлагдажа байбашье, мүн бага үндэһэ яһатануудые богоолшолон эзэмдэхэ гэһэн хуулита политика тэрэнэй ябуулжа байбашье һаань, бусад арадуудтал адли бурят арадшье агууехэ ород арадтай аха дүүгэй ёһоной хани барисаа тогтооһон, тэрэнэй хүгжэнги ажахытайнь, оюун ухаанайнь баялиг культуратай танилсаһан, өөрынгөө үндэһэ яһатанай онсо өөрэ соёл культурые хүгжөөһэн, тингэжэ Росситай хуби заяагаа хэтэ мүнхэдөө холбоод, хүгжэлтынгөө шэнэ замда ороһон байна» гэжэ энэ тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэлэй ойе һайндэрлэхэ гэһэн шиидхэбэриие республикымнай бүхы ажалшад—хүдэлмэришэд, колхознигууд, интеллигенци, бүхы олониитэ угаа ехэ урма баяртайгаар угтаба. Юундэб гэхэдэ, энэ ой хадаа Бурят ороной олон зуун жэл үргэлжэлһэн түүхэдэнь болоһон алдарта хэрэг, арад зонойнай гэрэлтэ һайхан һайндэрынь мүн шуу.

I.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэлгэ айхабтар түрүү үүргэ дүүргэһэн байна.

XVII зуунай эхэр, Байгал шадар түрүүшын бурядуудтай ородуудай уулзаһан үедэ, зарим бурят угсаатанай ород гүрэнэй албатан болохые зүбшөөхэ үедэнь, бурядууд өөһэдын гүрэнгүй байһан байна. Ород хасагуудай отрядуудтай эгээл түрүүн ушарһан бурядуудай дунда Турухай Табун гэжэ Хоринн бурядай удамарша ноён байһан байгаа. Энэ ноён өөрынгөө мэдэлэй хүнүүдтэй ород гүрэнэй албатан боложо орохые зүбшөөгөө гэжэ 1646 ондо Енисейн воевода ородой хаанда мэдээсэһэн юм. Хожомынь 1648 ондо Турухай Табунай элшэтэд Москвада ород хаантай уулзажа, ородой гүрэнтэй һайн дураараа нэгэдэһэн тухайгаа «тангариг бэшэг» хаанда барюулһан гэхэ. Ехэ удхашанартай энэ ушарһаа хойшо арбан жэлэй туршада бүхы бурят угсаатан хойно хойноһоо һубарин, Россин гүрэндэ ороһон байна. Энэнь тон зүб зам байгаа. Юундэб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, бурядууд энээнэй ашаар өөһэд хоорондоо дай хэхэсэ болёо, хоёрдохёор, ород гүрэндэ ороходоо, бурят зон ород арадтай һайнаар танилсаха аргатай болоо, бэеэ даанхай арад болон өөһэдөө бүрилдөө, ород арадай ехээр хүгжэнги соёл культуратай танилсаа. Энэнь Бурят ороной үмэнэ социальна, экономическа болон соёл культурын хүгжэлтын зам нээһэн байна.

Ямаршье баалалтагүйгөөр, һайн дураараа Россин гүрэндэ ороһон бурят угсаатан нютагтань ерэһэн түрүүшын ородуудые нүхэдэй ёһоор угтажа, ород гүрэнэй үнэн сэхэ албатаниинь болоһон байна. Тэрэ сагһаа хойшо бурядууд болон ородууд хоорондоо нягта холбоотой, хани барисаатай байжа, хамтадаа харилсан ажалладаг болоо бэлэй.

XVII зуунай хоёрдохи хахадһаа хойшо бурядууд ород гүрэнэй зүүн хилые хамгаалха хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэдэг болобо. Байгал шадарай нютагуудта Россин гүрэнэй түлөөлэгшэ Федор Головинай байха үедэ, мүн Нэршүүгэй договорой баталагдаха үедэ бурядууд ородуудтай хамта жагсажа, гадаадын феодалнуудай сэрэгтэй тулалдадаг һэн. Нэршүүгэй договор хадаа Бурят ороной түүхэдэ онсо ехэ удхашанартай байгаа. Ушарынь энэ договорой баталагдахада, Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэлгэ бодото дээрээ дүүрэбэ гэжэ Москвагай правительство мэдэрээд, энээнние хуули захиргаанай ёһоор бэхилһэн байна. Тэрэнһээ хойшо үнгэрһэн үедэшье бурят арад Россин гүрэнэй зүүн хилые хамгаалха хэрэгтэ нилээд ехэ үүргэ дүүргэжэл байгаа. 1727 ондо Кяхтын договор баталһан ородой элшэн сайд граф Рагузинскиин мэдээсэл энээн тухай гэршэлнэ. Граф Рагузинский бурядууд тухай ингэжэ бэшэһэн юм: «Бурядууд ород хүнүүдһээ дутуугүй үнэн сэхээр Россида алба хэнэ... хилэ сахихадаа тэдэнэр буу зэбсэгээ, мори унаагаа һайнаар түхеэрнэ, үнэн сэхэ оролдолго гаргана. Айхабтар ехэ газарта хилэ олоороо сахина, тиигээд ямаршье салин хүлһэгүйгөөр хилэ харана, алба хэнэ...»

XVIII зуунай хоёрдохи хахадта бурят зэнһоо бүридэһэн хасаг частьнууд байгуулагдаба. Эдэ частьнууд гүрэнэй хилые оролдосотой һайнаар сахина. Илангаяа Россин зүүн захадахи хилэдэ дүтэ нютагуудые тусхай сэрэгэй частьнуудаар хамгаалха шухала болоод байхадань, тэдэ хасаг частьнууд ехэ туһа үзүүлһэн юм.

XIX зуунай табяад онуудта Забайкалиин хасаг сэрэг байгуулагдаба. Тэрэнһээ хойшо бурят хасагууд энэ сэрэгэй бүридэлдэ орожо, Эхэ ороноо хамгаалха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан, ород хасагуудтай хамта ород-япон, ород-турецкэ болон бусад дайнда эрэлхэгээр тулалдаһан байна. Тиихэдээ тэдэнэр эрэлхэг зориг, баатаршалга харуулһанайнгаа түлөө үндэр магтаалда хүртэһэн байгаа.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной нэгэдэһэнһээ хойшо бурядууд ородуудтай экономическа талаар харилсан ажалладаг болобо. Ород хүнүүд бурят зондо газар яажа элдүүрилхые заажа үгэһэн, мүн һуурижаһан байдалаар ажаһуужа, ажахы эрхилхэ тэрэ сагай түрүү һайн арга методуудые зааһан байна. Газар элдүүрилгэтэй хамта, Бурят орондо элдэб олзоборилгонууд хүгжэжэ эхилээ, нютагай худалдаа наймаан үргэдэжэ, бүхэроссин нэгэн дэлгүүртэ оролсодог болобо.

Гэбэшье гансал Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин болоһонһоо хойшо бурят арадай экономико болон соёл культура бодото һайнаар хүгжэжэ эхилһэн байха юм. Октябриин революци хадаа бага яһатаниие социальна болон национальна талаар дарлаха ябадалда хэтэ мүнхэдөө эсэс табяа, Коммунистическэ партиин, Совет гүрэнэй ленинскэ национальна политикын бэелүүлэгдэһэнэй ашаар манай орон дотор бүхы арадуудай агуухэ хани барисаан тогтоогдоо. Советскэ Союзай бүхы арадууд ород арад түрүүтэйгээр агуухэ хани барисаа тогтоожо, нягтаар харилсан ажалладаг болоо һэн.

II.

Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин ашаар бурят арад олон зуун жэл үргэлжэлһэн өөрынгөө түүхэдэ эгээл түрүүлэн өөрын гүрэнтэй болоо. Эхин түрүүн баруун болон зүүн бурядуудай автономно областьнууд байгуулагдаа. Хожомынь, 1923 ондо Бурядай Автономно Советскэ Социалистическэ республика байгуулагдаа.

Совет засагай жэлнүүдтэ бурят нютагай түхэл шарай тад ондоо болон хубилаа, экономикодо, соёл культура хүгжөөлгэдэ, бурят арадай юрын ажаһуудалда айхабтар ехэ хубилалтанууд хэгдээ. Хаанта засагай үедэ Росси хадаа гээгдэнги орон байһан гэжэ мэдээжэ. Гэбэшье бага үндэһэ яһатадай ажаһуудаг захын нютагууд бүри гээгдэнги байһан юм. Тусхайлбал, манай Бурят орондо бодото дээрээ промышленность байгаагүй. Гээгдэнги нүүдэл мал ажал эрхилэлгэ ажахынь гол һалбари байгаа. Бурят зоной олонхинь, илангаяа малшад малаараа саг үргэлжэ нүүн ябажа амидардаг байһан дээрэһээ, Байгал шадарай шэмэрүүн шанга уларилһаа ехээр дулдыдги байһан юм. Бурят малшаниие нюдарган баяшуул болон ламанар, ноёд ба хаанай захиргаан дарлан хашадаг байгаа. Элдэб олон налог татабари түлэхэдөө, дасан болон ламанарта элдэб үргэл үгэхэдөө, бурят малшад хооһорнотороо үгырдэг һэн. Мүн газар элдүүрилжэ амидардаг ород таряашадайшье ажабайдал малшадай ажабайдалһаа һайн бэшэ бэлэй.

Совет гүрэнэй, Коммунистическэ партиин оролдолгын ашаар бурят арад өөрын гүрэнтэй болохоһоо гадна, харин хизаар нютагаа индустриализацилаа, хүдөө ажахыдаа коллективизаци бэелүүлээ, культурна революци хээ.

Совет Бурят орон хүгжэнги мүнөө үеын индустритай республика болонхой. Хэдэн томо промышленна предприятинууд, тэрэ тоодо паровозо-вагонно завод, вольфрам-молибденэй комбинат, мяха-консервын комбинат, шэлэй, цементын болон асбошиферна заводууд, ой модоной, хүнгэн болон эдеэ хоолой промышленностиин хэдэн олон предприятинууд, бусад олон ондоо барилганууд табан жэлнүүдэй туршада эндэмнэй баригданхай. Үнгэтэ металл, цемент, шэл, шифер, машина, судна, станогуудые, нүүрһэ, консервэ, модо болон барилгын материалнуудые, хилгааһан бүд, трикотажна хэрэгсэл болон бусад олон янзын эд бараа республикамнай орондоо гаргажа үгэнэ. Ерэхэ долоон жэлдэ республикын промышленность бүри ехээр хүгжөөгдэхэ юм. Бурят орондо айхабтар ехээр олдоһон байгаалиин баялиг, түүхэй эд долоон жэлэй туршада урда урданайхиһаа улам ехээр хэрэглэгдэхэ байна.

Промышленностиин хүгжэһэнэй ашаар республикымнай түхэл шарайнь хубилаа. Мүнөө республикамнай социалистическэ индустриально-колхозно республика болоо, шэнэ городууд, хүдэлмэришэнэй томо томо тосхонууд бодоо. Республикые өөрын промышленностьтай болгохо хэрэгтэ ород арад, хүдэлмэришэн анги элитэ ехэ үүргэ дүүргээ. Тэдэнэр урдань хооһон байһан газарта шэнэ завод, фабрикануудые барихадань, промышленностиин шэнэ һалбаринуудые бии болгоходонь, социализм, коммунизм байгуулгын аша туһада нютагайнгаа баялигые хэрэглэхэдэнь бурят арадта туһалаа юм.

Хүдөө нютагуудаймнай түхэл шарай танигдашагүй болотороо хубилаа. Мүнөө хүдөө ажахыдамнай томо томо коллективүүд, гүрэнэй ажахынууд — колхоз, совхозууд бии болонхой. Тэдэнэр хэдэн зуун трактор, автомашина, комбайнууд болон бусад орёо оньһон техникэтэй, өөһэдын электростанцинуудтай, заһабарилгын-механическа мастерскойнуудтай, гаражнуудтай болонхой. Колхоз, совхозууд хэдэн зуу мянган гектар газар элдүүрилэн ашаглана, шэниисэ, сахарай свёкло, кукуруза гэхэ мэтын үнэтэ ургамалнуудые тарижа ургуулна, хүдөө ажахын гол һалбари болоһшо мал ажалда гайхалтай ехэ хубилалта хэгдээ. Колхоз, совхозуудай һүрэгүүдтэ мүнөө гол түлэб һайжаруулагдаһан үүлтэрэй эбэртэ бодо мал, хонид болон гахайнууд бии. Шубуу, зүгы үсхэбэрилгэ, овощь тарилга, сад ургуулга гэхэ мэтын шэнэ һалбаринууд бии. Колхоз, совхозууд жэл бүри улам ехээр һү, мяха, нооһо, үндэгэ болон бусад продукци гүрэндөө тушаана, худалдана.

Орёо оньһон техникые шудалһан гайхамшаг хүдэлмэришэд—трактористнууд, комбайнернууд, автомашинын жолоошод, слесарь, токарь, механигууд, электригүүд, мүн эрдэм ухаанай гол үндэһэнүүдые, түрүү дүй дүршэл мэдэдэг хүнүүд, хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудай хүдэлмэрилэгшэд—һаалишад, хонишод, гахайшад, шубуушад, мал адуулагшад, луговодууд, кукуруза ургуулагшад, свёклэ, овощь тариһшад колхоз, совхозуудтамнай хүмүүжүүлэгдэжэ бии болонхой.

КПСС-эй XXI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд ехэ ехэ социалистическэ уялгануудые абаба. Энээнэй ашаар хүдөө ажахын үмэнэ табигдаһан долоон жэлэй даалгабариие 4—5 жэлэй туршада дүүргэхэ аргатайбди.

Бурят арадай соёл культура, эрдэм наука, искусство болон литература хэмжээлэшэгүй ехээр хүгжөөгдөө. Коммунистическэ партиин, тэрэнэй ленинскэ национальна политикын, агууехэ ород арадай ашаар лэ бидэнэр соёл культураяа иимэ ехээр хүгжөөжэ шадаабди. Республикадамнай юрэнхы һуралсалай олон зуун һургуулинууд мүнөө бии болонхой. Тэндэ 110 мянга гаран үхибүүд һуралсана. Мүн 15 тусхай дунда, 2 дээдэ һургуули бии. Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта хүдэлхэ мэргэжэлтэд тэндэ бэлэдхэгдэдэг. Дээдэ, тусхай дунда һургуулитай 19 мянга гаран мэргэжэлтэд мүнөө республикадамнай хүдэлнэ. Тэдэнэй 5 мянга шахуунь инженер, технигүүд юм. 200 шахуу кандидадууд, эрдэмэй докторнууд республикадамнай научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулна. Культурын ордонууд, театр, клубууд, улаан булангууд, культбазанууд, библиотекэнүүд болон музейнүүд бүхы республика доторнай айхабтар олон болонхой. Искусство, литература орьёлмо түргөөр хүгжэнэ. Бурят искусство, литературын амжалтануудые Москвада хоёрдохёо харахаяа байһан ушар республикын соёл культурын ажабайдалда элитэ ехэ хэрэг болоно. Бурят арадай литература, искусствонь Совет засагай жэлнүүдтэ агууехэ ород арадай болон бусад арадуудай литература, искусствын нүлөөн доро айхабтар ехээр һалбаран хүгжөө. Мэргэжэлтэй һайн өөрын театрнуудтай, национальна искусствотай, өөрын уран һайханай литературатай болоһондоо бурят арад омогорхоно. Тэрэшэлэн хэдэ мянган хэһэгээр ном, журналнууд болон газетэнүүд хэблэгдэдэг болонхой. Марксизм-ленинизмын классигуудай, дэлхэйн, ородой болон советскэ литературын элитэ зохёолнуудые бурят арад түрэлхи хэлэн дээрээ уншана.

Арад зониие социальна талаар хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ амжалта туйлагдаа. Урда сагта үзэгдэдэг байһан социальна үбшэнгүүд, гэр һуудалай муухай һалан байдал үгы болгон усадхагдаа. Эрхим һайнаар түхеэрэгдэһэн олон зуун больница, поликлиникэ, амбулаторинууд, аптекэ, курорт болон санаторинууд арад зоной элүүрые хамгаална. Мэргэжэл түгэлдэр медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд хүн зониие аргална. Тэдэ эмшэдэй олониинь бурядууд юм. Бурят зон урдынхидал адли малаараа нүүжэ, барга бүдүүлигээр байхаяа үни болинхой. Болбосон түхэлтэй колхоз, совхозууд бии болоо. Колхознигуудай гэртэ электрын гал яларна, радио ханхинана, ном, газетэнүүд уншагдана. Мүн бурят эхэнэршье бүрин эрхэтэй болонхой. Айхабтар олон бурят эхэнэрнүүд багшанар, врачууд, инженер болон технигүүд, эрдэмтэд, литература болон искусствын ажал ябуулагшад, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болонхой. Хэдэн олон бурят эхэнэрнүүд гүрэнэй, партийна болон олониитын хүтэлбэрилхы тушаалда хүдэлнэ. Республикымнай бүхы мэргэжэлтэдэй гурбанайнь хоёр хуби эхэнэрнүүд юм. Айхабтар олон эхэнэрнүүд республикынгаа олониитын-политическэ ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Нютагай ород зоной, илангаяа «шэмээшэгүүдэй» байдал, тэрэшэлэн бурят орондо ажаһуудаг эвенкнүүд болон бусад арадай байдал мүн лэ гайхамшаг һайхан болоо.

XVII зуунай түрүүшын хахадта түрүүшын ород отрядуудай бурядай газарта ерэхэдэнь, тэдээнтэй хамта элдэб олзобори хэдэг хүнүүд өөрын дураар ерэжэ, хасагуудай бариһан острогуудые тойрон һууриждаг байгаа. Тэрээнһээ хойшо Россин түбһөө хүнүүд иишэ сүлэгдэдэг болоһон, мүн таряашад баалалтаар асарагдадаг байһан юм. XVIII зуун жэлдэ Пугачевой бунтагаанда хабаадаһан Уралай олон хасагууд Байгал шадар сүлэгдэһэн байгаа. Эдэ бүхы хүнүүд Сэлэнгэ, Итанцы мүрэнүүдэй эрьеэр байрладаг һэн. Тэдэнэр мүнөөнэй Кабанска болон Прибайкальска аймагуудай газар дээрэ өөһэдынгөө тосхонуудые байгуулһан байна. Хожомынь ородууд Сүхэ, Хёлго, Түгэнэ, Үдэ мүрэнүүдые зубшан байрлажа, таряа таридаг, олзоборилго хэдэг, агнадаг ажалтай һуудаг һэн ха.

Екатерина II хаанай үедэ манай иишэ «шэмээшэгүүд» гэхэ гү, али хуушан шажан баримталагшад олооро сүлэгдэһэн юм. Тэдэнэр мүнөөнэй Тарбагатайн, Мухаршэбэрэй, Бичурын аймагуудта байрлажа, Бурят орондо газар ажал хүгжөөлгэдэ ехэ үүргэ дүүргээ.

Бурят орондо байрлаһан ород зоной олонхинь бүри Октябриин революци хүрэтэр «шэмээшэгүүд» байһан юм. Тэдэнэр Совет засагай түлөө эдэбхитэйгээр эндэ тэмсээ, бүхы совет арадтай хамта социалистическэ ажахы байгуулалсажа, түрүү советскэ социалистическэ соёл культура шудалаа. Тэдэнэр урдынхидаал адли эрхим һайн таряашад байһаар гэбэшье, мүн мал ажалшье яһала һайнаар эрхилдэг.

Оро үсхэбэрилжэ, агнажа амидардаг, гээгдэнги ядуу байдалтай байһан эвенкнүүдэй ажабайдалда айхабтар ехэ хубилалта хэгдээ. Тэдэнэр мүнөө һуурижаһан байдалтай боложо, мал ажал, газар таряалан эрхилнэ, ажахыгаараашье, культурна хэмжээгээрээшье ород, бурядуудһаа илгархаяа болинхой. Ород, бурят, эвенкнүүд манай орон дотор коммунистическэ общество байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсан, аха дүүнэрэй эбтэй эетэй бүлэ соо иигэжэ ажаһуулна.

III.

Эдэ бүгэдэһөө харахада, Совет засагай жэлнүүдтэ Бурят орон манай бүхы национальна республиканuудтал адли социализмын замаар дабшан, асари ехэ алхам хээ, экономикоёо, соёл культураяа хүсэтэ ехээр хүгжөөгөө. Ябажа гараһан түүхэтэ замаа эрьен харахадаа, бурят арад олон мянган түрүү ород ажал-ябуулагшадые һайн һайхан сэдьхэлээр дурдана. Тэдэнэр Бурят ороной экономическа, ниитэ-политическэ, соёл культурын хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ нүлөө үзүүлээ бшуу. Жэшээнь, революционер-декабристнууд бурят хүн зондо тон ехээр нүлөөлһэн байна.

Бурят орондо национально-сүлөөрэлгын хүдэлөө үүсхэхэ, түрүүшын революционно организацинуудые байгуулха, хаанта хархис засагта эсэргүүгээр Забайкалиин ажалша арадые элсүүлхэ хэрэгтэ И. В. Бабушкин, М. В. Фрунзе, Е. Ярославский, В. К. Курнатовский, А. А. Костюшко-Валюжанич, В. М. Серов болон бусад элитэ революционернүүд ехэ үүргэ дүүргээ. Нютагай ород зоной дундаһаа К. А. Масков, И. Л. Ковалев, М. Д. Данилов болон бусад революционернүүд урган гараһан байна.

300 жэлэй урда тээ Россин гүрэнтэй, ород арадтай хуби заяагаа холбоһон бурят арад энэ холбоогоо таһалха гэжэ хэзээшье һэдээгүй, тиихэһээ байтагай ород арадтай үнэн зүрхэнэй хани барисаа тогтоогоо. Өөрынгөө энэ аха нүхэртэй Эхэ оронойнгоо нэрэ хүндэ, эрхэ сүлөө болон бэеэ даанхай байдалые буу барин хамгаалалсажа ябаа, Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин илахын түлөө, манай орон дотор социализмын илахын түлөө тэмсээ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда үнэн сэхээр, эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаа, тиигээд мүнөө СССР-эй эбтэй эетэй арадуудай бүлэдэ Коммунистическэ партиингаа хүтэлбэри доро коммунизм байгуулха агууехэ түсэб бэелүүлхын тула шэн габьяатайгаар ажаллажа байна гэжэ бидэнэр Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэн ороһоной 300 жэлэй ойе тэмдэглэхэ зуураа омогорхон хэлэхэ аргатайбди.

Агууехэ ород арад түрүүтэй Советскэ Союзай арадуудай хани барисаанай байгаа сагта манай агууехэ социалистическэ Эхэ орон—Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союз улам саашадаа урган бэхижэхэ, һалбаран бадарха юм гэжэ ябажа гараһан замаа ухаалан бодомжолхо зуураа Бурят ороной ажалшад һайн эйлгоно. Манай республикын ажалшад арадуудай хани барисаае юунһээшье үлүүдэ тоолодог, тиимэһээ тэрэниие эсэшэ сусашагүйгөөр улам батаар бэхижүүлхын, манай Эхэ ороной һур хүсые улам ехэ болгохын тулада, коммунизмын илахын тулада эршэ хүсэеэ гамнангүй ажаллана.

IV.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһэнһээ хойшо 300 жэлэй ойн баяр хадаа Бурят орондо ажаһуудаг бүхы арадуудай гайхамшаг һайхан һайндэрынь, сэсэн мэргэн национальна политика ябуулдагайнь түлөө Коммунистическэ партидаа, тэрэнэй ленинскэ ЦК-дэ манай хүргэһэн бүгэдэ арадаймнай баясхалан мүн гэээшэ.

КПСС-эй XXI съездын табиһан түүхэтэ зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын түлөө бүгэдэ арадаймнай тэмсэжэ байгаа үедэ, бүхы арадаймнай политическэ, ажалай угаа ехэ дэбжэлтын оршон байдалда хүдэлжэ байгаа үедэнь Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһэнһээ хойшо 300 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэнь.

1959—1965 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ долоон жэлэй түсэб мүн манайшье республикын үмэнэ шэнэ гэрэлтэ һайхан хараа зам нээбэ. Жэшээнь, республика дотор капитальна хүдэлмэри хэхэ хэрэгтэ—шэнэ предприятинуудые бариха, бии байһан предприятинуудые шэнэлэн заһаха, байрын гэр, социально-культурна эмхи зургаануудые бариха хэрэгтэ, хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ бүхы дээрээ долоо миллиард гаран түхэриг һомологдохо байна. Энэнь урдахи долоон жэлдэ һомологдоһондо орходоо 3,1 дахин ехэ.

Долоон жэлэй даалгабаринуудые дүүргэхын, үргэн ехэ далайсатайгаар коммунистическэ общество байгуулха агууехэ түсэб бэелүүлхын тулада эршэмтэй шангаар хүдэлмэрилхэ, манай экономикодо бии байгаа бүхы арга боломжо, баялигуудые шадамар бэрхээр хэрэглэхэ, манай нютагай байгаалиин баялигуудые урданайхиһаа ехэ хэмжээгээр, түргэнөөр арадайнгаа ажахыда хэрэглэдэг болохо ёһотойбди гэжэ Бурят ороной ажалшад һайн ойлгоно.

КПСС-эй XXI съездын шиидхэбэринүүдтэй, мүн болохоёо байгаа һайндэртэй дашарамдан бадарһан арад зонойнгоо айхабтар ехэ дэбжэлтые, эршэ хүсыень хүдэлмэридэмнай бии байгаа дутагдалнуудые усадхаха, шиидхэгдээгүй зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ зорюулан хандуулха ёһотойбди.

Мүнөө жэлдэ промышленностьмнай бүхы дээрээ яһала һайн үрэ дүн туйлабашье, республикын хэдэн предприятинууд үшөөл муугаар хүдэлмэрилнэ. Олон предприятинууд энэ жэлэй түрүүшын кварталда продукци бүтээн гаргаха түсэбөө дүүргээгүй. Барилгын организацинуудай хүдэлмэридэ мүн лэ ехэ дутагдалнууд бии байна.

Тэрэшэлэн хүдөө ажахыда, мүн 1959 ондо абаһан уялгануудаа колхоз, совхозуудай дүүргэхэ хэрэгтэ ехэ дутагдалнууд үзэгдэнэ.

Мухаршэбэрэй, Хориин, Кабанскын, Кяхтын аймагуудта, бусад аймагуудай олон колхозуудта нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо бага мяхан энэ жэлдэ абтаһан байха юм. Тиихэдэ туранхай, бага шэгнүүртэй мал олоор гүрэндэ тушаагдаа.

Һү абалгаар, гүрэндэ тушаалгаар гээгдэлтэй байнабди. Нёдондоной хиһээ һүн багаар абтана. Түрүүшын кварталда республикамнай һү гүрэндэ тушааха түсэбөө дүүргээгүй.

Культурно—ажаһуудалай барилгын түсэб зарим газарта дүүргэгдэнэгүй.

Эдэ дутагдалнуудые усадхажа боломоор. Тиихын тулада партийна, советскэ организацинуудай эмхидхэлэй, политическэ хүдэлмэриие эрид һайжаруулха, олониитын улам ехээр бадаржа байгаа үүсхэлые толгойлхо, мүн ажалшан бүхэнние хүдэлмэриин дутагдалнуудта эбсэшэгүйгөөр хандажа һургаха, хүдэлмэрилэгшэ бүхэнэй харюусалгые эрид дээшэлүүлхэ шухала.

V.

Промышленностьда, хүдөө ажахыда хүдэлдэг хүн бүхэн, интеллигент болон алба хаагша бүхэн бүхы хүсэ шадалаа элсүүлжэ, ниитын хэрэгэй түлөө эршэ хүсэ оюун бэлигээ гамнангүй шармайн ажаллаха ёһотой. Һайндэрые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула 1959 оной түрүүшын хахадай гүрэнэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын, үлүүлэн дүүргэхын түлөө мүрысөө промышленностьда, транспортда, барилгада эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Хүдөө ажахын продукци абаха талаар 1959 ондо абаһан уялгануудаа колхоз, совхоз, фермэ болон бригада бүхэнэй, отара болон звеногой һаалишан, хонишон бүхэнэй, мал адуулагша бэлон луговодой, механизатор болон кукуруза ургуулагша бүхэнэй дүүргэхын, үлүүлэн дүүргэхын түлөө социалистическэ мүрысөө бүри үргэнөөр хүдөө нютагуудта дэлгэрүүлхэ шухала.

Абаһан уялгынгаа ёһоор, манай республика 1958 онойхидо орходоо 1,8 дахин ехэ мяха, 1,4 дахин ехэ һү, 1,3 дахин ехэ нооһо, 2,4 дахин ехэ үндэгэ 1959 ондо абаха, мүн тиихэтээсэ хамта колхоз, совхозуудай ниитын малай тоо толгойе олон шоруулха ёһотой. Эдэ уялгануудые дүүргэжэ боломоор гэжэ баримтанууд харуулна. Тиихэһээ байтагай энэ уялгануудта манай колхоз, совхозуудай бүхы арга боломжонуудые үшөөл хүсэд һайнаар хараада абаагүй байха юм. Ажал хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэбэл, колхоз, совхоз бүхэн үндэр ехэ амжалта туйлаха аргатай.

1959 оной түрүүшын хахадта гүрэндэ мяха худалдаха түсэбые сооньнь дүүргэхын тулада, мүн гүрэндэ һү худалдаха хахад жэлэй түсэбые дүүргэхын тулада бүхы шухала хэмжээнүүд абтаха ёһотой.

Энэ жэлдэ малаа бардам хүрэхэ тэжээлээр хангахын тулада хүдөө ажахын бүхы ургамалнуудай үндэр баян ургаса туйлахын түлөө тэмсэхэ шухала. Ороoһото ургамалнуудай ургасые дунда зэргээр 3-[illegible] центнерээр дээшэлүүлхэ, хартаа[illegible]ха, кукуруза, үбһэ, турнепс болон таримал ногоо элбэгээр ургуулжа абаха зорилго табигдана.

Хабарай тарилгые богонихон болзор соо агротехническэ һайн шангаар, эмхитэйгээр үнгэргэхэ шухала. Ороoһото ургамалнуудые [illegible] рээһэлүүлэн таряад, кукуруза, хартаабха таабха квадратно-гнездовой аргаар һуулгаад, утэгжүүлгэ үргэнөөр [illegible] рэглээд, таряалангаа һайнаар [illegible]лаад байбал, үндэр баян ургаса [illegible]таха байна.

Город, район бүхэндэ, хүдэлмэришэнэй тосхон болон сэлсэн бүхэндэ, колхоз, совхоз бүхэндэ клуб гү, али культбаза, библиотекэ, һургуули, больница гү, али хүүгэдэй сад болон яслинуудые, стадион, спортзал гү, али байрын гэр, магазинуудые барижа, тэдэнээ нээгээд, агуухэ һайндэрөө угтаха гээшэ манай уялга мүн. Хаа хаанагүй арадай хоор, ансамбльнуудые, арадай театрнуудые эмхидхэн, соёл культурын университедүүдые нээжэ алдарта һайндэрөө угтае.

Манай интеллигенциин түлөөлэгшэдэй, партийна болон советскэ хүдэлмэрилэгшэдэй, багшанар, врачууд, инженернүүд болон технигүүдэй, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй зохёон байгуулхы ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй, алба хаагшадай ниитын хүйдын хэрэг юуб гэбэл, политическэ болон ниитын-гэгээрэлэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха, КПСС-эй түүхэтэ XXI съездын материалнуудые, тэрэшэлэн Россин гүрэнтэй Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэн ороһонһоо хойшо 300 жэлэй ойн баярые тэмдэглэлгын манай республикада ямар удхашанартай байһыень үргэнөөр тайлбарилха ябадал болоно.

* * *

Бурят оронойнмай ажалшад энэ гэрэлтэ һайхан һайндэрөө тэмдэглэхээ байхадаа, республикын ажахын болон культурна байгуулалтада туйлаһан амжалтануудаараа омогорхоно, национальна [illegible]лаараа хүгжэһэнэйнгөө түлөө, тэрэл хизаарайнгаа һалбаран мандажа байһанай түлөө Коммунистическэ партидаа, советскэ правительстводаа, совет оронойнгоо бүхы арадуудта, илангаяа агууехэ ород арадта баясхалан хүргэнэ, тиигэжэ инаг социалистическэ Эхэ оронойнгоо урда, совет арадуудайнгаа урда, түрэл Коммунистическэ партиингаа урда ямар уялгатай байһанаа бүрин мэдэржэ, коммунистическэ общество байгуулха талаар КПСС-эй түүхэтэ XXI съездын гаргаһан агууехэ программые амжалтатайгаар бэелүүлхын түлөө бэлэн байна.

Үхэрэй мяха ехээр абахын тула юу хэнэбибди

...й артелиинхид Рязанска ...иин хүдөө ажалшадай ...ээр доторойнгоо бүхы ...оломжонуудые һайса уха- ... тооложо үзөөд, байгша ...өдондонойхиһоо 1,8 дахин ...а абажа, бүхыдөө 2600 цент- ...ай мяха гүрэндөө тушааха, ...аха зорилго табинхай. Тэ- ...5—90 процентнь үхэрэй мя- ...ха юм. Тиихэдэ һү һаалия ...дхэжэ, энэ үе соо хамта ...ентнер һү абадаг болохо һа- ...йи.

...он ехэ, харюусалгатай зо- ...амжалтатайгаар дүүргэхын ...олхозой правлени, партийна ...рганизаци мал үсхэбэрилгэдэ ...аралаа хандуулжа, ажал ...риинсь зүбөөр эмхидхэхэ ...эдэн шухала хэмжээ-ябуул- ...е бэслүүлжэ эхилээ. Нэн ...э адууһа малай тоо толгойе ...ошоруулжа, байгша оной ...отор эбэртэ бодо малаа ...ыгойдо хүргөөд, эдлүүриин ... 100 га бүридэ 51 толгой ...алтай, тэрэ тоодо 13 үнеэ- ...ха зорилготойбди.

...тэ долоон жэлэй түрүүшын ...үн саашадаашье мяха бү- ...р абадаг болохо гэһэн гол ...ёо бэслүүлэн, фермэ, гүүр- ...э нэгэ шэглэлтэй болгожо, ... ажал хүдэлмэриие зоотех- ... заабариин ёһоор эмхидхэ- ...хабди. Мүн үхэр малай үүл- ...айжаруулха тушаа баһал ... хүдэлмэри хэгдэхэ болоно. ...колхоздо хамта 4172 толгой ...3 һү һаалиин фермэ, 1352 ...үхэртэй 1 тусгаар мал шаха- ...э шэнээр эмхидхэгдээ. Тии- ...л шахаха фермэдэмнай 320 ... һаамхай болон хюһаран ... суглуулагдажа, тусхай 3 ... эмхидхэгдээд, тэндэ тугал- ...мартал эхынь хүхүүлжэ түл- ...эхэ юм. Гадна тус фермэдэ ...малай, эрэ буруу, хашараг, ...эрнүүдые шахаха 7 гүүртэ ...оргдонхой.

...шахаха гүүртэнүүдтэмнай ...126 тугал эхэдэнь табижа ...эгдэнэ. Тиихэдэ һү һаалиин ...э үшөө 13 тугал нэмэжэ ..., үнеэн бүридэ хоёр хоё- ... табижа, хүхүүлдэг болон- ... Эндэ тугалнуудые һара ...згнэжэ, шэгнүүрэйнь нэмэ- ...шалтаа ажалай түлөөһэн ...

... бүхэндэ түсэбэйнгөө ...рэндэ мяха тушааха, ху- ... байхын тула 465 толгой ..., гунан үхэр, 170 га- ...оһон үнеэ, 60 шахуу тол- ...эрин сарнуудые шаха- ...эхэйбди. Эдэ малнуудые ...мартаа эгээл эдинсэ, шэ- ...н ногоотой Сагаан Жалга, ..., Бүтүү, Зэдэ гэжэ газар- ...лэйн таргалуулжа, тэ- ...о тус бүриин шэгнүүрые ... 800—900 граммаар нэ- ...шараг, гунан үхэрнүүдэе ... килограмм, сарнуудаа ... килограмм шэгнүүртэй ... тушааха байнабди. Мүн ...ртелиинхид 600 гаран эрье, ...н эхэ хонидые илгаад, ша- ...йнхай. Эдэ бүхы малаа һай- ...хан таргалуулжа шадаа ..., байгша ондо хамта 2500 центнер мяхан абтаха, тиихэдэ мүнөө жэлэй түрүүшын кварталда гүрэндэ тушааһан, худалдаһан 500 центнер мяха тоололсоод байхада, энэ жэлдэ бүхыдөө 3 мянган центнер мяха абажа, социалистическэ уялгаяа эрхимээр дүүргэхэ аргатайбди.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной-мнай һайн дураараа нэгэдэһэнһээ хойшо 300 жэл гүйсэһэнэй ойн ехэ һайндэрые ажалай эрхим бэлэгээр угтахын тулада манай колхозой ажалшад, малшад гүрэндэ мяха тушааха, худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ зорилготой.

Сабшалан, бэлшээриие зүбөөр хэрэглэжэ, адууһа малаа бүхэли жэлдээ һайнаар бэлшээн таргалуулха, тэдэндээ үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэжэ абаха хэрэгтэ ехэхэн анхарал хандуулагдана. Мүнөө сабшалан, бэлшээримнай фермэ, гүүртэнүүдтэ хубаарилагдажа үгтэнхэй. Уһа хомортой газартань худаг малтаха хүдэлмэри хэгдэнэ. Зунай сагта бэлшээрээ хаһа сагтань һэлгэжэ байгаад малаа адуулхаар газараа ногоонойнь ургаса, шанарай талаар хэдэн хуби болгожо хубаагаабди. Мүн бэлшээри үргэдхэхэ зорилгоор ойн соорхой, талмай, хада уулын майла газарнуудые ашаглаха, модо, һөөг бургааһанһаа сэбэрлэхэ хэрэгтэй.

Малайнгаа үүлтэрые эрид һайжаруулхын тула энэ жэлдэ эрхим һайн симментал үүлтэрэй 2 буха худалдажа абаад, мүн томо сула бэстэй һарлаг бухануудые илгажа, тэдэнэйнгээ үрөөр 700 гаран үнеэ искусственна аргаар үрэжүүлхэбди. Бухы эхэ хониднай баһал энэ аргаар үрэжүүлэгдэхэ юм. Гадна үнеэдээ гол түлэб һүтэй, һайн үүлтэртэй болгохын тула ондоо колхозуудһаа эрхим үүлтэрэй эмэ тугалнуудые худалдажа абахабди.

Адууһа малдаа, үбһэ, шэмэтэ тэжээл — силос ехээр бэлэдхэхэ зорилго табигдана. Мүнөө силос дараха ургамалнуудые: овёс, наран сэсэг овёстой холижо, тэжээлэй капуста тарижа эхилхэмнай. Иигээд май, июнь соогуур 1000 тонно силосэй багтаха нүхэн, барилганууд түхеэрэгдэхэ байна. Тиигэжэ энэ жэлдэ кэлхоздомнай бүхыдөө 2 мянган тонно силос дарагдаха ушартай. Сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ зорилгоор энэ жэлдэ 200 гектар газар наг шэбхээр һайса үтэгжүүлэгдээ. Артельдэмнай урда жэлнүүдтэ үтэгжүүлэгдэжэ, һайса шэбхэжэһэн 1100 гаран гектар сабшалан бии. Тэндэһээ, гектар бүриин 20—25 центнер үбһэ абахаар хараалнабди.

Ойрын 2—3 жэлдэ бүхы сабшалангаймнай 70—80 процентнь сүм үтэгжүүлэгдэхэ юм. Мүн энэ жэлдэ 500 гектарта модо, һөөг бургааһа сэбэрлэжэ, болдог бутуула тэгшэлхэ, сабшалан һайжаруулха хүдэлмэри хэгдэхэ байна. Тиихэдэ байгша онһоо хойшо хусы үбһэ таридаг болохомнай. 250 гектар шэнэ газар элдүүрилжэ, тэндээ тэжээлэй ургамалнуудые тарихабди.

Малшадай ажаһуудалай болон культурна эрилтэнүүдые гүйсэд хангахын тула энэ жэлдэ фермэ, гүүртэнүүдтэ нэгэ—нэгэ байратай 6 гэр, хоёр—хоёр байратай 2 гэр шэнээр баригдаха, холын зунай бэлшээри шадар 1 культбаза түхеэрэгдэхэ, мүн үнеэнэй, тугалай, хониной хэдэн типовой байранууд баригдаха юм.

Мал шахаха болон бусадшье фермэ, гүүртэнүүдтэ хүдэлдэг малшадай ажалые али болохоор урмашуулхын тулада таарамжатай зохид түлөөһэн тогтоогдоо, жэлэй тэнгэһээ хойшо колхознигуудай ажалай түлөөһые мүнгөөр түлэдэг боложо, ерэхэ, жэлдэ фермэнүүдээ ажалай тоосоондо оруулхабди.

С. Санжитов, Закаменай аймагай «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ.

Ольга Дмитриевна Балданова гахай ... таргалуулха мэргэжэлтэй болонхой. Жэлэй эхилһэнһээ хойшо 26 гахай шахажа, тус бүриень 112 килограмм шэгнүүртэй болгожо, гүрэндэ тушаатаа. Мүнөө 90 гахай шахажа, тэрэнээ июниин 20 болотор 80—80 килограмм болгохые оролдожо байна. **Зураг дээрэ:** Байкало-Кударын аймагай «Знамя Октября» колхозой гахайшан О. Д. Балданова шахамал гахайнуудаа эдеэлүүлжэ байна.

Л. Хайдуровай фото.

Улан-Удэдэ модод олоор һуулгагдана

Город, тосхонуудаа таримал модоор, һөөг бургааһануудаар бүрхөөхын тула республикадамнай ехэ ажал хэгдэжэ байна. Энээндэ комсомолшууд, залуушуул илангаяа эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Улан-Удын Советскэ районой комсомолшууд болон залуушуул Россин гүрэндэ Бурят ороной нэгэдэһээр 300 жэлэй ойдо һайнаар бэлдэхэ гэжэ шиидээд, городоо болбосон түхэлтэй болгохо, таримал модо, һөөг бургааһануудые олоор һуулгаха уялга абаһан байна. Энэнь муу бэшээр дүүргэгдэнэ. Һаянай залуушуулай хүсөөр Ранжуровай нэрэмжэтэ үйлсөөр һөөг бургааһан һуулгагдаа, Кировэй нэрэмжэтэ, Рабочая үйлсөөр модо һуулгаха тушаа бэлэдхэл хэгдэнэ. 1-дэхи һургуулиин һурагшад «Комсомольский» гэжэ сэсэрлиг тарижа байна. 4-дэхи, 26-дахи һургуулиин комсомолшууд даамба шадархи сэсэрлигтэ таримал модо олоор һуулгана.

Үнгэрэгшэ амаралтын үдэр советскэ районой 700 шахуу хүбүүд, басагад городоо болбосон түхэлтэй болгохо, модо һуулгаха талаар ехэ ажал хээ. Хүдөө ажахын техникумэй 300-гаад залуушуул Некрасовай нэрэмжэтэ үйлсэдэхи сэсэрлигтээ 200 уляангир, 1500 һөөг бургааһа һуулгаһан байна. Зооветинститудай комсомолшууд Железнодорожная үйлсөөр модо һуулгаха уялга абаад, амаралтын үдэр ехэ ажал хээ.

Судна бүтээлгын заводой, хэлхээ холбооной конторын, «Труд» артелиин комсомолшууд городоо ногоорууулхын тула мүн лэ һайнаар ажаллаа. Советскэ районой залуушуулай эдэбхитэй һайнаар ажаллабашье, городой зарим организацинууд, тэрэ тоодо райкомхоз, Кировэй нэрэмжэтэ артель городоо болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандана, студентнэрэй үүсхэлые дэмжэнэгүй, зэр зэмсэгээр ханганагүй.

Железнодорожно районой залуушуул үнгэрэгшэ амаралтын үдэр мүн лэ олон модо һуулгаа. Паровозо-вагонно заводой комсомолшууд Дээдэ Онгостойһоо 300 уляангир асаржа, ПВЗ-гэй сэсэрлиг соо һуулгаа. Железнодорожно техникумэйхидэй хүсөөр республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадиондо элдэб модон һуулгагдаба.

Үнгэрэгшэ амаралтын үдэр городой Октябрьска райондошье залуушуулай хүсөөр таримал модо, һөөг бургааһан олоор һуулгагдаа.

В. Еремеев.
И. Будаев.

Забайкальска ангай совхоздо

Халтар хара үнэгэдые, үнэтэй арһа үгэдэг бусадшье ангуудые үсхэбэрилдэг Забайкальска ангай совхоздо энэ жэлдэ гэр байра, культурна ажаһуудалай барилганууд олоор баригдана.

Жэлэй туршада эндэ 2 байратай 8 гэр, магазин, 280 хүнэй багтаха клуб, ангуудай хэдэн байра баригдаха түсэбтэй.

Магазин, клубай һуури табигдажа эхилээ.

Н. Романов.

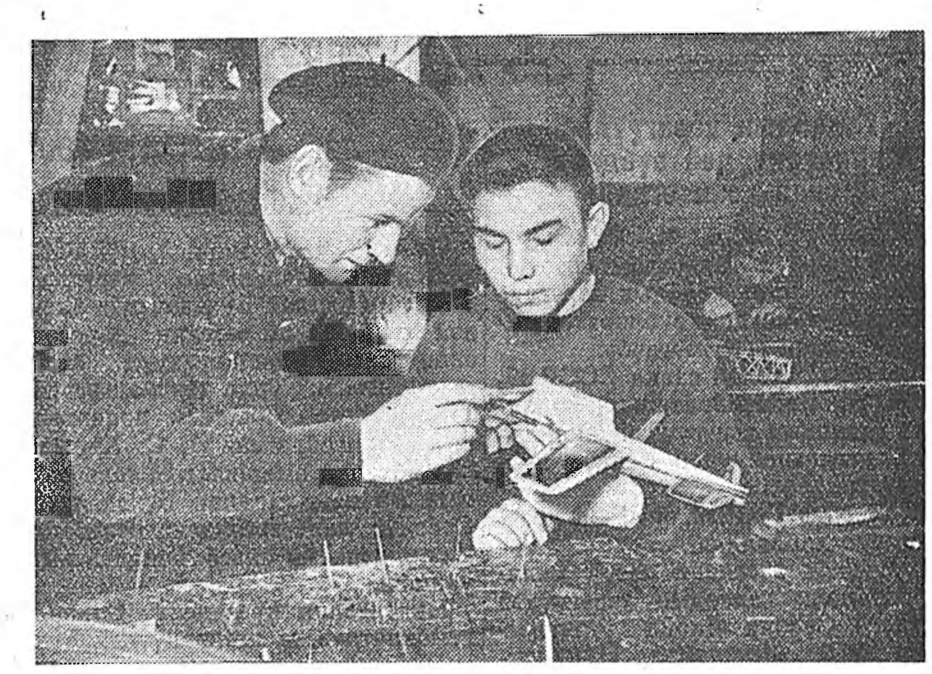

Улан-Удын Пионернүүдэй ордоной авиамодельнэ мастерскойдо һургуулиин һурагшад элдэб самолёдуудай модель дархалжа һурадаг юм. **Зураг дээрэ:** мастерскойн хүтэлбэрилэгшэ А. Матафонов авиамодельнэ кружогто хабаадагшадтай хэшээл үнгэргэжэ байна.

Я. Леонидовай фото.

Холын Ахада эд бараа шэрэгшэд

Зунай сагта эмээл моритой хүнэй арайхан гэжэ ябадаг орьёл үндэр хадануудтай Ахын аймагта эд бараа, эдеэ хоол абаашахань бэлэн бэшэ юм. Энээнинснь хараадаа абажа, Ильчирэй автобазын шофёрнууд үбэлэй сагые һамбаашалан эршэмтэй һайнаар ажаллаһан байна. Эдэнэр Иркут голой мүльһэн дээгүүр, үндэр үндэр хадануудые дабан, геологуудай холын тосхонууд болон руднигуудта элдэб зүйлэй эд бараа, эдеэ хоол, янза бүриин түхеэрэлгэнүүдые абаашаа.

Үндэр хада газараар үбэлэй үедэ эд бараа шэрэхэнь хэды бэрхэ байбашье, Ильчирэй автобазын шофёрнууд даалгабаряа холо үлүүлэн дүүргээ. «Вездеход» гэжэ машинануудые жолоодогшод Сосор Будаев, Петр Коробцев, Александр Липин гэгшэд үбэлэй үедэ түсэбһөө гадуур ехэ эд бараа шэрэһэн байна

М. Архипов.

Тобшохоноор мэдээсэхэдэ...

☆ Ажалшадай дунда ном тарааха хэрэгтэ Хэжэнгын аймпотребсоюз анхаралаа ехээр хандуулна. Тус аймпотребсоюзай хүдэлмэрилэгшэд ажалшадта ном наймаалха дэлгүүр һаяхан эмхидхэбэ. Нэгэ үдэрэй туршада эдэнэр мянга гаран ном ажалшадта худалдаа.

Н. Тафинцева.

☆ Мүнөө хүн гээшэ газетэ, журналгүйгөөр байжа шадахаяа болинхой. Тиимэһээ үдэр бүри захиһан газетэ, журналаа хүлеэжэ ядан һуудаг. Уншагшадай энэ эрилтыень гүйсэд хангахын зорилгоор Мухаршэбэрэй аймагай хэлхээ холбооной конторо «Эрдэм» совхозой дэргэдэ почтын таһаг нээбэ.

Б. Цыренов.

☆ Баргажанай аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз жэл бүри барилгануудые олоор бодхоожо, тосхонуудаа болбосон түхэлтэй болгоно. Энэ колхоз жэлэй турша соо 3 клуб, 5 улаан булан, 10 бани, 25 гэр барихаар түсэблөө.

О. Намжилон.

Барнаулай футболистнар булигдаба

Футболистнарай мүрысөө харахаяа үнгэрэгшэ амаралтын үдэр республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадиондо хүн зон олоороо суглараа.

...Үдэрэй 4 час. Ягаан, ногоон, хубсаһатай футболистнар ирагуу һайхан хүгжэмэй аялга доро талмай дээрэ гүйлдэн гарана.

Мүрысөөнэй эхилһэнэй һүүлээр нэгэ хэдэн сагай үнгэрөөд байтар айлшадай нэгэниинь алдуу гаргажа, ворота руугаа ялын бүмбэгэ сохюулха болобо. Манай футболистнарай капитан нүхэр Кадочников энэ бүмбэгые оншотойхоноор сохижо айлшадайнгаа ворота руунь оруулжархиба. Энээндээ дашууриһан Улан-Удын «Локомотив» командынхид уданшьегүй айлшадайнгаа ворота руу дахин нэгэ бүмбэгэ сохижо эруулаа.

Удаань Барнаулай «Урожай» командынхид эршэтэйгээр наадажа, манайхинай ворота руу нэгэ бүмбэгэ сохижорхёо. Тэдэнэрэй хоёрдохёо сохиһон бүмбэгые «Локомотивай» вратарь Иван Кучеругэй шадамараар тудажа абахадань, стадион дээрэ байгшад «Иван бэрхэш, бэрхэш» гэлдэн хашхаралдаба.

Нааданай хоёрдохи хахадай эхилэн сасуунь манай футболистнар оншотойгоор наадажа, айлшадай ворота руу бүмбэгэ намнажа оробо.

—Витя, сохиш—гэхэтэйнь адли бүмбэгэшье хиидэжэ, вратариин хажуугаар барнаулайхидай ворота руу орошоо. Айлшад харюугай бүмбэгэ сохихые хэды оролдобошье шадаагүй.

Россин Федерациин «Б» классай футболистнарай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө дэлгэрһэн энэ мүрысөөндэ Улан-Удын «Локомотив» командынхид Барнаулай «Урожай» командатай үнгэрэгшэ амаралтын үдэр наадахадаа 3:1 тоотойгоор шүүгээ.

Т. Бадмаин.

...рксистска философиин гайхамшагта зохёол

(„Материализм ба эмпириокритицизм" гэһэн В. И. Ленинэй номой хэблэгдэн гараһаар 50 жэлэй ойдо)

...ндо бэшэгдээд, 1909 оной ...хэблэгдэн гараһан «Мате- ... ба эмпириокритицизм» ... И. Ленинэй зохёол марк- ...измын классическа зо- ...дай дунда элитэ ехэ һуу- ... нэгые эзэлнэ.

...нэрэ дээрэһээшье хараха- ... Ленинэй эрид шууд шүүм- ...гол зүйлынь эмпириокрити- ...лбарилан хэлэбэл, «крити- ...ршалгын» философи боло- ...ец философ Рихард Авена- ...843—1896) өөрынгөө үзэл ... тиигэжэ нэрлэһэн байгаа. ...н физик, философ Эрнст ...38—1916) Авенариусай үзэ- ...ан баримталдаг, үргэлжэ- ...хүн байһан юм. Тэрэнэй нэ- ...пириокритическэ философи ...а махизм гэжэ нэрлэгдэдэг. ...тнууд философиин гол асуу- ...ажаһуудал тушаа ухаан ...ямараар хандадаг тухай ...ые шиидхэхэ ябадал хубил- ...териализмһаа, идеализмһаа ... гаража, философиин гол ...үдэй «хизаарлагданги бай- ...йсуулжа шадаһан габь- ... гэхэ һанаатай байгаа.

...аниие шэнжэлхэ эрдэм ..., илангаяа физикын шэнэ ...лгонуудһаа буруу тобшо- ...ые хээд, өөһэдынгөө фило- ...байгаали шэнжэлхэ эрдэм ...философи» гэжэ махист- ...осхоһон юм. Үнэндөө тэ- ...илософско тайлбарилгын ...аа юртэмсын байгаали ...аан бодолһоо дулдыдангүй ...адахагүй, харин хүнүүдэй ...ьхэл болон мэдэрэмжэ до- ...айдаг, байгаалиин, общест- ...эдэг өөрынь тусхай хуули ёһонууд гэжэ байхагүй, оршон тойронхи байгааляа хүнүүд хүсэд зүбөөр ойлгон мэдэржэ бирахагүй болоно.

Ородой түрүүшын революциһаа хойшо меньшевигүүд Юшкевич ба Валентинов, тэрэ үеэр большевигүүдтэй хамта ябаһан Богданов, Базаров гэгшэд Россида махизмые баримталан номноо бэлэй. Социал-демокрадуудай зариман марксистска шэнжэлхы ухаанай социализмые шажантай таараалдуулха эрилтэ хэдэг һэн. Тиигэжэ таараалдуулбал, социализмда аша туһа хүргэхэ гэжэ тэдэнэр һанадаг байгаа. Иигэжэ «шэнэ шажаниие» номноошодые «бурхан бүтээгшэд» гэжэ нэрлэһэн байха.

Махистнуудай философи марксистска революционно үзэл сурталда тон харша юм. Махизм гээшэ эрдэм наукада, олониитын бодото байдалда зүришэдэг, «шэнэдхэлгэнүүдэйнь» саана ёһотой буржуазна идеализм, шажанай хуурмаг номнол байдаг гэжэ В. И. Ленин элирүүлэн харуулаа һэн.

II Интернационалай оппортунистнууд философиин асуудалнуудаар неокантианствын, махизмын хараа бодол руу хадууран ороһон байна. Тиимэһээ Россидахи философско ревизионизмда эсэргүү В. И. Ленинэй тэмсэл хадаа уласхоорондын социал-демократидахи ревизионизмда эсэргүү тэмсэл байлсаһан юм.

1.

Материалистическэ ёһоор **ойлгон мэдэрэлгын теориие** хамгаалха, тодорхойлхо хэрэгтэ, тайлбарилан хэлэбэл, бүхы байгаалиин бодосуудһаа бүрилдэдэг тухай, хүнэй ухаан бодолдо тэрэнэй тодон нүлөөлэлгэ тухай, байгаалиин ба общиствын ёһонуудые шэнжэлхы ухаанай үндэһөөр ойлгон мэдэржэ болохо тухай, ойлгон мэдэрэлгэдэ дүй дүршэлэй ямар үүргэтэй байдаг тухай гэхэ мэтэ асуудалнуудта В. И. Ленин «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ ном соогоо илангаяа ехэ анхарал хандуулһан байдаг. Ленинэй энэ зохёолой гурбанай хоёр хуби шахуунь ойлгон мэдэрэлгын теоридо зорюулагданхай юм. Юундэб гэхэдэ, вульгарна материалистнуудай метафизикэдэ эсэргүүгээр тэмсэхэдээ, Маркс Энгельс хоёр гол түлэб диалектикые хамгаалха, хүгжөөхэ ушартай болоһон байгаа. Харин XX зуун жэлэй үеын буржуазна философи ойлгон мэдэрэлгын теоридо хабаатай асуудалнуудаар гол түлэб «мэргэжэжэ», идеализмын хараа бодол баримталан, материализмые добтолжо захалаа һэн.

Махистнууд гол түлэбтөө позитивизмын хараа бодолтойгоор диалектическэ материализмда эсэргүүсэн тэмсэдэг байһан юм. Тэрэнэй гол удхань юу байгааб гэхэдэ, зарим, «үнэн зүбөөр харуулдаг эрдэм ухаанай» тала руу ороод, философско ехэ согсолол хэхэ ябадалһаа зайсадаг байгаа. Позитивистнууд философи хэрэггүй гэһэн гү, али материализмһаа, идеализмһаа «дээшээ гараха» шухала гэһэн шууяа татаад, үнэндөө идеализм номнодог байһан юм. Позитивизм гээшэ хархис буржуазна философиин ехэ шэглэл болоно, Кантшье, Спенсершье, Михайловскишье, Кантын үзэл баримталдаг шэнэ ёһоной хэдэ хэдэн этэгээдүүдшье, Авенариусые урдаа баридаг Махшье тэрээн соонь оронхой гэжэ В. И. Ленин зааһан байха. Үнэн бодото байдалые ашаг туһата ябадалтай адлидхадаг, ондоогоор хэлэбэл, эсэсэй эсэстэ хубиин ашаг туһатай холбодог американска прагматистнуудые тэрэ шэглэлдэ хабаатай гэжэ В. И. Ленин тоолоһон юм.

Махистнууд бодос тухай ойлгомжые буруушаан, тэрэниие хуушарһанда тоолодог һэн. Эрдэм ухаанда харша махистнуудай энэ тезисые эрид буруушаан, тэрээниие Англиин епископ Берклиин, (XVIII зуун жэл) хархис идеалис философиин баримтые дабтаһан ябадал мүн гэжэ В. И. Ленин тайлбарилһан байна.

Хүнэй ухаан бодол гээшэ мэдэрэлһээ сааша гарадаггүй, юумэнэй мүн шанар тухай юушье зүбөөр ойлгохо арганьгүй гэжэ махистнууд тоолодог байба. Харин Ленин махистнуудһаа тад ондоогоор тайлбарилан, байгаалиин болон общиствын ёһонуудые эрдэм ухаанай үндэһөөр шэнжэлэн мэдэрхэ арга боломжо бии гэжэ тодоруулаад, хүнэй ухаан мэдэрэлэй тон орёогоор, түүхэ дамжажа хүгжэһэн шэнжэтэйе элирхэйлэн харуулаа. Ленинэй заабариин ёһоор, үнэн бодото зүйл тодорхой байдаг. Энэнь ямар удхатайб гэхэдэ, бодос тухай манай ойлгомжо тэрэ бодостоо тааруу, зүб байха болоно. Мэдэрэмжэ хадаа хүнэй ухаан бодолдо байгаалиин жама ёһоной ороһон үзэгдэл гээшэ. Бэшэ бүхы юумэн мэтээр, ойлгон мэдэрхэ ябадалда диалектическэ ёһоор хандаха, **«юумэ мэдэхэгүй»** байһанаа хайшан гээд **мэдэхэ болоноб,** хүсэд бэшээр, тодорхой бэшээр мэдэдэг байтараа, хайшан гээд хүсэдөөр, тодорхойгоор мэдэдэг болоноб гэжэ шэнжэлхэ» хэрэгтэй (Зохёолнуудай 14-дэхи том, 91 нюур).

Хүнэй ухаан бодол гээшэ даб дээрэхи үнэн бодото зүйлнүүдһээ бүридэжэ, эсэслэн тодорһон үнэн бодото зүйлые ойлгон мэдэрхэ шадалтай юм. Бүхы зүб ойлгомжонууд дотор тиимэ үнэн бодото зүйлэй багахан хубинууд ямар нэгэн хэмжээтэйгээр оронхой байдаг. Үнэн бодото байдалай хүгжэлтын, мүн ойлгон мэдэрэлгын диалектическэ шэнжэтэй байдаг дээрэһээ үнэн бодото зүйл хэзээдэ тодорхой байдаг юм.

Үнэн бодото зүйл тухай Ленинэй һургаал мүн лэ мүнөө сагай хархис философиин һургаалнуудта эсэргүү сохилто болоно. Мүнөөнэй буржуазна философидохи неопозитивизм, неопрагматизм, операционализм, персонализм, экзистенциализм, семантическа философи гэхэ мэтэ шэглэлнүүд хадаа Ленинэй элишэлэн сохёошо субьективнэ идеализмые, позитивизмые дууряан дабтаһан, хубилган хэрэглэһэн удхатай. Үнэндөө шэнэ түхэлэй позитивистнууд (Айер, Шлик болон бусад) XIX зуун жэлэй, мүн XX зуун жэлэй эхинэй позитивистнуудтал адляар, шэнжэлхы ухаан бодолой теоретическэ үндэһэ һуурииe шажанай, идеализмын аша туһада һандааха гэжэ һэдэдэг байна. Операционалистнууд (Бриджмен ба бусад) иимэ юумээрээ махистнуудһаа илгаатайбди гэжэ тоолодог гэбэл, «мэдэрэлэй бэлэн баримтануудта» хабаатай согсо бүридэлые махистнуудай үндэһэ болгоһон байхадань, харин «операци хэһэн» шэнгээр, ойлгон мэдэрхын тулада хүнэй үйлдэдэг юумэн шэнгеэр байгаалиие хараха ёһотойбди гэһэншүүгээр тоолоно. Семантическа философи (Р. Карнап, Тарский болон бусад) хүнэй ойлгон мэдэрэлгые хэлэнэй бүрилдэл, үгэ хэлэлгэ шэнжэлхэ тэдыгээр хизаарладаг, бодосые «мэдэрэмжэнүүдэй бүрилдэл» гэжэ субьективнэ идеалистнуудай тоолодогтол адляар, байгаалиие «үгэнүүдэй бүрилдэл» гэжэ харадаг.

Махизм прагматизм хоёрой хоорондохи илгаан «өөдэгүйхэн, ахирхан юм» гэжэ В. И. Ленин бэшээ һэн (Зохёолнуудай 14 том, 327 нюур). Мүнөө сагай субьективнэ идеализмын философско һургаалнуудай хоорондохи илгаанууд бүришье өөдэгүй, ахирхан байна.

Мүнөө сагай буржуазна философи элдэбын орёо тойруу, шэнэ үгэнүүдые хэрэглэжэ, бодото байдалые зүбөөр ойлгон мэдэрхэ ябадалһаа ажалшадай анхарал холодхон зайсуулха, олониитые бодото эрдэм ухаанһаа хадууруулан, төөрюулхэ гэһэн буржуазин эрмэлзэлгые үндэһэ болгодог байха юм. В. И. Ленинэй «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ ном соо дэлбэлэн тайлбарилагдаһан диалектическэ материализм байгаалиин, общиствын ба ухаан бодолой хүгжэхэ эгээн юрэнхы ёһонуудые мэдэхэ шадабаряар дэлхэйн түрүү хүнүүдые зэбсэглэнэ.

2.

Байгаали шэнжэлхэ эрдэм ухаанай философиин асуудалнуудые шэнжэлэн тодорхойлго В. И. Ленинэй энэ ном соо тон шухала һуури эзэлнэ.

XIX зуун жэлэй эсэстэхи ехэ ехэ тодорхойлгонууд атомай хубаардаггүй тухай, химическэ элементнүүдэй хубилашагүй тухай, бэе бодо-

ХИЛЫН СААНАҺАА

Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөн Женевэдэ нээгдэбэ

ЖЕНЕВА, майн 11. **(ТАСС-эй тусхай корр).** Мүнөөдэр нютагай сагаар 18 часта гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөн нацануудай ордон соо нээгдэбэ.

Зүблөөнэй столой саана СССР-эй, США-гэй, Великобританиин, Франциин гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд, делегацинуудай гэшүүд һууринуудые эзэлбэ.

Зүблөөндэ ГДР-эй, ФРГ-эй делегацинууд хабаадана.

Түрүүшын заседани дээрэ Великобританиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Селвин Ллойд түрүүлэгшээр һууба. Нэгэдэмэл Нацануудай Организациин генеральна секретарь Даг Хаммаршельд зүблөөндэ хабаадагшадта хандажа үгэ хэлэбэ.

Удаань С. Ллойд харюугай үгэ хэлээ.

А. А. Громыко С. Ллойдтой уулзаба

ЖЕНЕВА, майн 11. **(ТАСС-эй тусхай корр).** Мүнөөдэр Англиин хэрэгүүдэй министр Селвин Ллойд СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкодо ошожо, тэрээнтэй уулзаба. Уулзалгын үедэ гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөнэй хүдэлмэриин асуудалнууд тушаа һанамжануудаа хэлсэһэн байна.

Уулзалга дээрэ Англиин талаһаа—сэр Антони Рамболд, Д. С. Ласки; Советскэ талаһаа—В. А. Зорин, Я. А. Малик байлсаба.

Женевэдэ эхилһэн зүблөөндэ хабаадагшад албан бэшэ ёһоор һанамжануудаа хэлсэбэ

ЖЕНЕВА, майн 11. **(ТАССС-эй тусхай корр).** Мүнөөдэр Англиин делегациин байрада СССР-эй, США-гэй, Англиин, Франциин гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд сугларжа, албан бэшэ ёһоор һанамжануудаа хэлсэбэ. Энэ хөөрэлдөөндэ А. А. Громыко, В. А. Зорин, Л. Мерчэнт, С. Ллойд, А. Рамболд, Кув де Мюрвиль, Л. Жоке хабаадаа.

Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөнтэй холбоотой асуудалнууд эндэ зүбшэн хэлсэгдээ. ГДР-эй, ФРГ-гэй делегацинуудай тус зүблөөндэ хабаадаха тухай, мүн бусад асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн энэ хөөрэлдөөн урид хэлсэгдэһэнэй ёһоор 16 часта дүүрээ.

Советскэ сэрэгшэд—сүлөөлэгшэдэй хүндэлэлдэ

БУДАПЕШТ, майн 11. (ТАСС). Арадай засагай жэлнүүдэй туршада Венгридэ баригдаһан уһалууриин главна каналай эхин шадар оршодог Тиссалек гэжэ тосхондо үсэгэлдэр ехэ баяр ёһолол болобо. Фашизмые илаһан илалтын 14 жэлэй ойтой дашарамдуулан тосхоной ажалшад советскэ сэрэгшэд-сүлөөлэгшэдэй дурасхаалда зорюулагдаһан памятник нээбэ.

Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй ойн баярай сесси

СТОКГОЛЬМ, майн 9. (ТАСС). Үсэгэлдэр Стокгольмдо нээгдэһэн Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй ойн баярай сессиин адресаар олон тоото амаршалганууд абтаа гэжэ энээнэй урда тээ мэдээсэгдэһэн байгаа. Советскэ правительствые тэлгойлогшо Н. С. Хрущевһоо абтаһан амаршалгын телеграммые Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй вице-президент Изабелла Блюм нэрьемэ альга ташалга доро уншаба.

Индонезиин президент Сукарно, демократическа эхэнэрнүүдэй Бүхэдэлхэйн Федераци, Сун Цин-лин, Хитадай Арадай Республикын Гүрэнэй Соведэй премьер Чжоу Эньлай, Бельгиин хатан хаан Елизавета, Ирагай премьер-министр Касем болон бусадһаа абтаһан амаршалгын телеграммануудые сессидэ хабаадагшад ехэ анхаралтайгаар шагнаа.

Забһарлалгын һүүлээр эб найрамдалай тала баригшадай Бүхэдэлхэйн хүдэлөөнэй 10 жэлэй ажал-ябуулгын дүнгүүд тухай, эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй саашадаа хүгжэхэ арга боломжо тухай элидхэлые Англиин эрдэмтэ, олониитын элитэ ажал-ябуулагша, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй түрүүлэгшын орлогшо Джон Бернал хэбэ.

Австрида болоһон парламентын һунгалтын дүнгүүд

ВЕНА, майн 11. (ТАСС). Үсэгэлдэр Австрида парламентын һунгалта болоо. Мүнөөдэр абтаһан албан мэдээнэй ёһоор, һунгалтада 4361964 хүн гэхэ гү, али һунгаха эрхэтэй, наһа гүйсэһэн хүн зоной 94,1 процентнь хабаадаһан байна. Австриин социалистическэ партиин түлөө 1953566 хүн дуугаа үгөө (1956 ондо 1873295 хүн үгөө һэн); Австриин арадай партиин түлөө—1927690 хүн (1956 ондо 1999986 хүн); «Сүлөөрэлгын партиин» түлөө — 33549 хүн (1956 ондо 283749 хүн); коммунистнууд болон зүүнэй тала барнһан социалистнуудай нэгэдэлэй түлөө 142598 хүн (1956 ондо 192438 хүн) дуугаа үгэһэн байна. Бусад хүнүүд жэжэ бүлэгүүдэй түлөө дуугаа үгөө.

Шэнэ парламентда Австриин арадай парти депутадай 79 һууритай байха (урдань 82 байгаа), Австриин социалистическэ парти—78 һууритай (урдань 74 байгаа), «Сүлөөрэлгын парти»—8 һууритай (урдань 6 байгаа) байха болоно. Урдань парламентда өөһэдын 3 депутадтай байһан коммунистнууд мүнөө байгаа һунгуулиин системэһээ боложо, парламентда һууригүй үлөө. Юуб гэхэдэ тэдэнэр «гол мандат» гэгдэдэгые абаха аргагүйдэһэн байна.

АНП гэжэ буржуазна партиин мандат бүхэн 24 мянган һунгагшадай дуугаар абтаһан байна. Мандадуудай тэгшэ һайнаар хубаагдаһан байгаа һаань, компарти парламентда 5 депутадтай болохо байгаа. Тиин коммунистнууд болон зүүнэй талые баримталдаг социалистнуудай түлөө үгтэһэн 142598 дуун миил лэ хаягдашаһан байна.

Норвеги. Осло. Баруун Германиин хоёр офицерые НАТО-гэй хойто зоныи Колосостохи штабта байлгаха тухай асуудалай парламентда хэлсэгдэжэ байха үедэ парламентын байшангай дэргэдэ эсэргүүсэлэй митинг болоһон байгаа. Плакадууд дээрэ: «немецкэ ямаршье офицернүүдые Колососто бү асарагты!», «Ши мартаа гүш?», «Норвегиин газар дээрэ гадаадын ямаршье базануудые байлгажа болохогүй!»,

ТАСС-эй фотохронико.

Англо-Советскэ хани барисаанай бүлгэмэй конференци

ЛОНДОН, майн 11. (ТАСС). Англо-советскэ хани барисаанай бүлгэмэй жэл бүри болодог, арбадахи конференци эндэ үнгэргэгдэбэ. 331 мянган хүниие нэгэдүүлһэн организацинуудай түлөөлэгшэд—118 делегат болон айлшад конференцидэ хабаадаба.

Англиин премьер-министрын, гадаадын хэрэгүүдэй министрын һаяхан Москва ошожо ерэһэниие, худалдаа наймаан тухай хэлсээ хэхынь тула худалдаа наймаанай министрые СССР-тэ эльгээхэ гэһэн Англиин правительствын шиидхэбэриие һайшааһан резолюци конференци батален абаа.

Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй Женевэдэ боложо байһан зүблөөн дээрэ Советскэ Союзтай харилсан ажаллахыень, Баруун Берлин тухай үгээ ойлголсожо, таатай зохид хэлсээ зохёохыень, уласхоорондын түгшүүрилтэ байдалые һулаагуулха зорилгоор бусад хэмжээ абахыень правительстваа уряалһан уряа тэрэ резолюци дотор бии. Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөнэй һүүлээр дээдэшүүлэй зүблөөн болохо зэргэтэй гэжэ резолюци дотор хэлэгдэнэ.

«СССР—Великобритани» гэжэ бүлгэмһөө ерэһэн амаршалгын телеграмма конференци дээрэ уншагдаа.

Кентерберийскэ соборой зонхилогшо д-р Хьюлетт Джонсон англо-советскэ хани барисаанай бүлгэмһөө президентээр дахинаа һунгагдаба.

Фредерик Жолио-Кюриин дурасхаалда

СТОКГОЛЬМ, майн 11, (ТАСС). Эб найрамдалай түлөө элитэ ехэ тэмсэлшэ, эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй түрүүлэгшэ байһанаа наһа бараһан Фредерик Жолио-Кюриин дурасхаалда зорюулагдаһан вечер үсэгэлдэр Стокгольмдо болобо. Профессор Жолио-Кюриин басаган г-жа Ланжевен, «Арадуудай хоорондо эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө» уласхоорондын Ленинскэ шангай лауреат Андреа Андреен, Англиин олониитын ажал-ябуулагша профессор Джон Бернал болон бусад президиумэй столой саана һууба. Элитэ ехэ эрдэмтэ—физик, ниитын ажал-ябуулагша, эб найрамдалай тала баригшадай Бүхэдэлхэйн хүдэлөөе эмхидхэгшэдэй, тэрээнэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн байһан энэ эрдэмтын дурасхаалда зорюулһан үгэнүүдые эб найрамдалай түлөө хүдэлөөнэй элитэ ехэ ударидагшад, Жолио-Кюриин ханинар профессор Бернал (Англи), Эжени Коттон (Франци), Илья Эренбург (Советскэ Союз), Го Мо-жо (Хитадай Арадай Республика), Эва Пальмер (Швеци) гэгшэд хэлэһэн байна.

Хабарай дуун

Хүгжэмынь К. РАДНАЕВАЙ *Үгэнь Д. УЛЗЫТУ[...]*
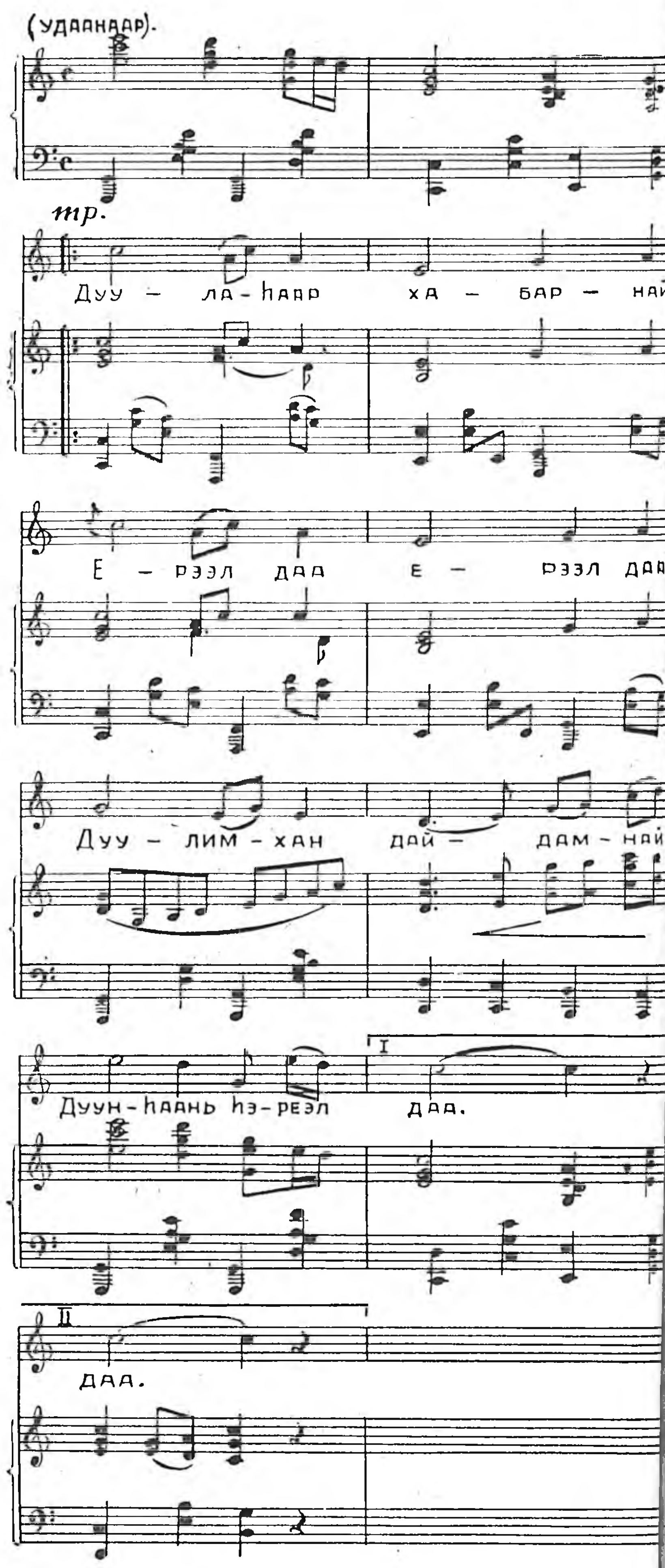
Шэнхинээд хүхын дуун
Сэлэнгээр зэдэлшоо.
Сэдьхэлхэн зүрхэмни
Сэнгэн хүлгэшоо.

Дуулыш даа, инагни,
Дуулыш даа намайгаа,
Дурлаһан гансашни
Дуудаал шамайгаа.

Аажамхан үдэшэлэн
Зугаалхаа хоюулаа
Айдархан гансамни,
Гарыш, гарыш даа.

Дуулаһаар хабарнай
Ерээл даа, ерээл даа.
Дуулимхан дайдамнай
Дуунһаань һэреэл даа.

Марксистска философиин гайхамшагта зохёол

суудай ходо нэгэл янзадаа байдаг тухай гэхэ мэтэ хуушан ойлгомжонуудай бурууе тодоруулаа. Тиигэһэнэй үндэһөөр байгаалиие шэнжэлэгшэдэй зарим хубинь «бодосой үгы болоһон» тухай, бодосгүйгөөр хүгжэжэ болохо тухайда хэлэжэ захалаа бэлэй. «Байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаанай тиимэ мухардалгын» гол шалтагаан юуб гэхэдэ, зарим философууд, физигүүд, түрүүшын ээлжээндэ махистнууд, эрдэм ухаанай тон шухала тодорхойлгонуудһаа эрдэм ухаанда харша идеалистическэ тобшололнуудые хэһэн байна.

Гэхэ зуура шэнэ тодорхойлгонууд диалектическэ материализмые буруушаагаагүй, хүрин тэрэнэй зүбые лаблан баталһан юм. Бодосой бэеын бүрилдэл тухай хуушанай ойлгомжонуудые буруушааһан ушар материализмые идеализмһаа философиин ёһоор илгаруулгада, бодосые философиин ёһоор ойлголгодо хамааданагүй гэжэ «Материализм ба эмпириокритицизм» соогоо Ленин тайлбарилһан байдаг. Юундэб гэхэдэ, «бодосой **имагта гансахан** «шэнжэ шанарынь» (энээниие мэдэхэ ябадалтай философско материализм холбоотой юм) **бодото юумэн болоно,** мүн манай ухаан мэдэрэлһээ дулдыдадаггүй байха шэнжэ шанар гээшэ» гэжэ «Материализм ба эмпириокритицизм» соо тайлбарилагдана.

«Байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаанай мухардалгын» социальна гол шалтагаан юуб гэхэдэ, империализм болбол обществын бүхы ажабайдалда хархис ёһоной добтолгые улам шангаар һүжэрөөдэг байна гэжэ В. И. Ленин заагаа һэн. Байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаанай талаар гаргагдадаг идеализм империалистическэ хархис добтолгые тодорхойлон харуулна. Тэрээнһээ гадна байгаалиие шэнжэлдэг олонхон эрдэмтэдэй зүгһөө диалектизмда харшаар, метафизикын гуримаар ухаалан бододог ябадалай, эрдэм ухаанай дэбжэлтын хоорондохи зүршэлдөөн баһал нүлөөлһэн байгаа.

«Байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаанай мухардалгын» гол шалтагааниие шэнжэлһэн, тэрээнһээ гараха арга зааһан Ленинэй һургаал илан мандаа.

Эрдэм ухаанда буржуазна философиин муугаар нүлөөлдэгынь, тэрээниие мухардалгада оруулдаг байһаниинь мүнөө капиталистическэ оронуудтахи байгаалиие шэнжэлэгшэдтэшье бүри эли тодо боложо байна. Байгаалиие ойлгон мэдэрэлгын амжалта материалистическэ диалектикын туһаламжаар лэ туйлагдаха гэжэ байгаалиие шэнжэлдэг эрдэмтэд улам улам олоороо мэдэржэ байнхай. Суута физик, наһа бараһан Жолиэ Кюри байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаа хүгжөөхэ хэрэгтэ диалектическэ материализмын угаа ехэ удха шанартай байһые П. Ланжевенэй удаа онсолон тэмдэглэһэн юм. Мүн Франциин элитэ физик Луи де Бройль болон бусад олон эрдэмтэд материализмые баримталдаг болоһон байна.

Атомай хүсые тодорхойлон олоһон ушар хадаа атом, электрон дотороо барагдашагүй юм гэһэн Ленин багшын сэсэн мэргэн заабариин тон зүб байһанай гайхамшаг гэршэ болоно. Уридшалан зохёоһон түсэбэй ёһоор, атомай хүсые ажал хэрэгтээ ашаглажа байһан ябадалнай атом гээшын хүгжэхэл ёһоороо хүгжэжэ байһые гэршэлнэ. Атом соохи хубилалтануудай хэды орёошье һаа, тээ тоолодог гү, али ондоошье оньһон нарин машинануудай хэды гайхамшаг эди шэдитэй байбашье, мүнөө сагай физикэ, астрономи, биологи, биохимиин хэдышье олон шэнэ юумэ үүсхээ һаа—эдэнһээ идеалистическэ тобшолнуудые хэхэ үндэһэн байхагүй.

Харин байгаалиие шэнжэлхэ мүнөө сагай эрдэм ухаанай философско асуудалнуудаар (1958 оной октябрьда) зарлагдааша бүхэсоюзна зүблөөнэй шиидхэбэри соо тон зүб тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, мүнөө сагай физикын тодорхойлгонууд бодосой барагдашагүй тухай, тэрэнэй саашадаа заха хизааргүй хүгжэхэ аргатай байһан тухай материалистическэ һургаалай маша зүбые гэршэлнэ.

Байгаалиие шэнжэлхэ мүнөө сагай эрдэм ухаанай амжалтанууд диалектическэ материализмын гол һургаалые улам гүнзэгырүүлэн, баяжуулна.

3.

Субъективнэ ёһоной социологи, буржуазна объективизм гэдэг үзэл бодолнуудай тон буруу, пролетариадта харша байһаниинь 1905—1907 онуудай революциин урда тээ В. И. Ленинэй бэшэһэн зохёолнууд соо элирхэйлэгдээд, түүхые материалистическэ ёһоор ойлгохо арга Маркс, Энгельсын тодорхойлон оложо үгэһэн ябадалай угаа ехэ удхашанар харуулагдаһан байдаг. «Материализм ба эмпириокритицизм» гэһэн Ленинэй ном соо **историческа материализм** саашадаа хүгжөөгдэжэ, шэнэ дээрэ шатада дэбжүүлэгдэһэн байгаа. В. И. Ленин диалектическэ, историческа материализмын дотоодо талаараа таһаршагүй нягтаар нэгэдэнхэй байһые элирүүлээ, хүнүүдэй ухаан бодолһоо дулдыдангүй хүгжэдэг обществын хуули ёһонуудые, гол түлэбтөө экономическа хуули ёһонуудые ойлгожо абаха гээшэ общество тухай эрдэм ухаанай бодото зорилго болоно гэжэ харуулаа.

Мүнөөнэй буржуазна социологууд «хуули ёһэн», «дэбжэлтэ» гэһэн ойлгомжонуудыешье эрдэм ухаанай хэрэглэмжэһээ гаргаха гэжэ али болохоор һэдэнэ. Английска буржуазна социолог М. Джинсберг «социальна хүгжэлтын, тиимэ болохолоороо алибаа дэбжэлтын ямаршье хуули ёһонууд үшөө тодорхойлогдоогүй юм» гэжэ мэдүүлһэн байна. Француз философ ба социолог, коммунизмын хорото дайсан Р. Арон иигэжэ бэшэнэ: «Бидэнэй үзэжэ гараһан түүхэдэ хабаатай хуби заян хамаг ябуулгыемнай хэтэ мүнхэдэнь тогтонёон тэхоруулланхай; урдамнай байһан бүхы юумэн үшөө тодорхойлогдоогүй».

Буржуазна номнолшодой энэ мэтын мэдүүлгэнүүд капитализмые хосоролгодо хүргэхэ түүхын хуули ёһонуудай урда тэдэнэй ехээр айжа һүрдэжэ байһые гэршэлнэ.

Марксизмын һургаал обществын хуули ёһонуудые мэдэрхэдээ, хүнэй сүлөөе арсадаг, хүнэй шанарые доошонь дарадаг хэбэртэйгээр тайлбарилдаг буржуазна баталамжануудай нэгэн дэлгэрэнги юм.

Богдановай, Суворовой, мүн социологиин талаар бусад махистнуудай механицизм ба идеализмые элишэлэн, обществын хуули ёһонуудые байгаалиин жама ёһондо адлидхаха гэһэн тэдэнэй һэдэлгэнүүдые элишэлэн, В. И. Ленин иигэжэ бэшэһэн юм: «Хёмороонууд, революцинууд, ангинуудай тэмсэл гэхэ мэтэ үзэгдэлнүүдтэ «энергетическэ» гү, али «биолого-социологическа» гэһэн гаршаг няахаһаа бэлэн юумэ юу байхаб, теэд энээнһээ ондоо үрэгүй, хубхай хооһон, хосорһон юумэн гэжэ байхагүй».

4.

В. И. Ленин **философиин партийна шанартай байха** гол ёһые «Материализм ба эмпириокритицизм» гэжэ ном соогоо гүн гүнзэгыгөөр тайлбарилан тодорхойлһон юм. Философидо үнинһөө хойшо хоёр гол можо, хоёр парти—материализм ба идеализм бии байдаг. Философиин эдэ гол шэглэлнүүдэй хоорондын тэмсэл общество доторхи гол ангинуудай тэмсэлые элирхэйлэн харуулдаг. «Шэнэ ёһоной философи хоёр мянган жэлэй урда тээхидэл адляар баһал партийна байна» гэжэ Ленин бэшээ һэн (Зохёолнуудай 14-дэхи том, 343 нюур). Диалектическэ материализм гээшэ пролетариадай философи; шажантай холбоорэлдодог идеализм — буржуазин философи болоно. Философидохи али бүхы «партийнабэшэ ахир тулюур шэнжэ» хадаа революционно пролетариадта эсэргүү тэмсэлдэнь буржуазна хархис этэгээдүүдтэ һаймһаран туһалһан удхатай. Марксистнуудай зорилго юуб гэхэдэ, эрдэм ухаанай бүхы туйлалтануудые ойлгожо абаха, шэнжэлхы ёһоор хубилган тододхохо, буржуазна эрдэмтэдэйшье туйлалтануудые хэрэглэхэ, тиихэ зуураа **«өөрынгөө** хараа шугамые баримталжа шадаха, манда дайсан харша хүсэнүүд ба ангинуудай **бүхы хараа шугамтай** тэмсэхэ шухала» гэжэ Ленин заана.

Марксизмын политическэ шугам тэрэнэй философиин дэһэнтэй таһаршагүй нягта[...] той. Эрдэм ухаанай, марк[...] суртал бодолой арюун сэб[...] хын түлөө тэмсээгүй һаа, пр[...] ска революциин, социализм[...] коммунизмын түлөө амжа[...] гаар тэмсэжэ шадагдахагүй[...] скэ Союзай Коммунистичес[...] ти, уласхоорондын коммун[...] скэ хүдэлөөн марксизм-лени[...] үнэн байдагайнгаа аша туһа[...] хэдэлхэйн-түүхэтэ илалт[...] туйлаа, туйлажа байна. марксистско-ленинскэ һу[...] арюун сэбэр байлгые эрх[...] сахин хамгаалдаг, энэ һу[...] хазагайруулха, революцион[...] хыень һалгааха гэһэн ревиз[...] нуудай, хооһон суртал бари[...] шадай һэдэлгые хайра гам[...] үйдэлдэдэг.

«Ургамалнуудай урган [...] газар дэлхэй дээрэ ажами[...] бүрилдэхын тулада наранай[...] гэрэл болон дулаанай али[...] шухала байдагтал адляар[...] хоорондын хүдэлмэришэнэй[...] лөөндэ, коммунизмын илал[...] лаха хэрэгтэ марксистко-л[...] һургаал айхабтар ехэ зэрэ[...] руулдаг хүсэтэй юм» гэжэ[...] Хрущев КПСС-эй XXI съез[...] онсолон тэмдэглээ һэн.

В. И. Ленинэй «Материа[...] эмпириокритицизм» гэжэ [...] ско агууехэ зохёолой хэблэ[...] раһаар 50 жэлэй эй хамаг[...] ша марксистско-ленинскэ [...] лай туг доро дэлхэйн бү[...] хүсэнүүдэй бүри нягтаар [...] жагсалгада туһалхань лаб[...]

Н. ГУБ[...]

Философиин эрдэмэй [...]

Редактор Ц. Ц. ЦИБ[...]

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26, Телефоны редакции: редактора —46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни—24-05, сельского хозяйства и советского строительства—47-58, промышленности и транспорта, пропаганды, информации—35-14, культуры—24-74, писем и рабселькоров—40-49, отдел переводов, корректорская —35-95, бухгалтерия—37-32, Для междугородных переговоров—16.

Н01037. Типография Министерства культуры Бурятской АССР. Зак. № [...]